

SIRÁLY.

TÖRTÉNETI REGÉNY.

IRTA

SZATHMÁRY KÁROLY.

MÁSODIK KÖTET.

PESTEN, 1854.

MÜLLER GYULA BIZOMÁNYA.

MÜLLER EMIL KÖNYVNYOMDÁJA.

Pest, 1854. Servitater 1. sz.

MÁSODIK KÖTET.

Halott menyasszony.

Szabács elestével csak egyetlen erős végvára volt a török ellen Magyar országnak: Nándor-Fehérvár.

Említettük, hogy e vár főkapitányai: Héderváry és Török zsoldfölvétel ürügye alatt állomásukat oda hagyták.

Szerencsére, — mint ez gyakran történni szokott — az alkaptányok derekabb emberek voltak, mint azok, kikre a király és haza, e nevezetes vár-, ugyyszólva az ország kulcsának védelmét bízta vala.

Tomory meglátogatván Nándor-Fehérvárt, példája, lelkesítése és biztatásai által,

sokat tett arra, hogy a két alkapitány: Oláh Balázs és Both János a kétszáz ezeret meghaladó pogány haderő ellenében, a várat oly kitartással védelmezték, hogy csak huszszori megrohanás, a várőrségnek 400ra leolvadása és Móré Mihály gyalázatos árulása voltak képesek kivinni azt, a mit ezen okok nélkül, Szulejmannak összes hadereje sem teljesíthetett volna, t. i. a vár feladását.

Igy veszett el Nándor, s így vonult ki belőle a kevésre leapadt magyar őrség, melyet a jancsárok, az adott hit ellenére egyről egyig levágtak.

Tomory, ki az első rohamok visszaverésénél tényleges részt vett, nem osztakozott ezen mártyr dicsőségben, miután a várat jó kezekben és teljes rendben hagyván, a nádortól vett utasítása szerint a többi végvárak megszemlélésére kellett sietnie. Így az irtózatos catastrophot csak vissza felé jövő útjában tudta meg, s bármennyire fájt lelkének a nagy veszteség, legalább birt azon nyugtató öntudattal, hogy ott mint mindenhol, eleget tett honfíúi kötelességének.

De nem is vonta ezt kétségbe senki, miután a küzdő csatákban kapott, — bár szerencsére nem nehéz — sebei minden ékesen szóllásnál hathatósabban bizonyítottak mellette.

Budán ez alatt óriási változások történtek. Mária, Magyarországnak megkoronázott királynéja Budán volt már, s megjelenése nemcsak az udvar-, hanem az egész országra sőt magára Lajosra nézve is varázs hatá-
su vala. Azon józan felfogás, mely a királyné családját jellemzi, hozzá véve azon ke-
lemet, mely egyéniségén előmlött, eszközlé
azt, hogy míg egy felől benne az egész or-
szág egy hatalmas segély eszméjét látván
képviselve, az egyedüli törvényes hatalom-
bani bizodalma gyarapodott: más felől nem
volt az udvarnak egyetlen embere, kit legalább
nyájas szavaival, maga és férje részére
megnyerni; nem találkozott egyetlen pa-
naszos — lett légyen az úr vagy koldus — ki
tehetsége szerint segíteni ne törekedett volna.

A király ifju lelkét, mely azon bűvös
körből, hol a szenvedély vas körmei tarták

mint látiok — egy gyenge nő erős lelke által megszabadult, minden hidegsége daczára megragadta, s felemelte a királynénak ezen magasztos jellemre mutató magaviselete, s miután a Brandenburgi gróf, azon túlsúlyt, melyet a királyra Luiseszerelme által gyakorolt, elvesztette: a különben minden jónak magvát magában hordó ifiú kebel föl birta fogni, azon védangyali szerep méltóságát, melylyel az Isten neki és Magyarországnak e királynét adá.

Ettől kezdve ha voltak is tév lépései, azok csak a mult roszakrai visszaemlékezésekül tekintendők, s egy tette sincs olyan, mely természetes könnyelműsége mellett, egyszersmind a nemes fellángolás bélyegét magán ne hordaná. Nejét nem szerette; de becsülte, s kevés oly tettet követett el, melyre Mária véleményét meg nem hallgatta volna.

Ezen kevesek egyike volt az, hogy Szulejman Nándorhoz közeledtének hírére Tatán a török követet megfullasztatá.

Egy napon, ugyanis, midőn Lajos épen

Tatán mulatna, megjelenik Berham csauz, s kihalgattatást kér, vagy inkább követel.

Lajos aligha nem sejtette merről fúj a szél, mert egy és más ürügy alatt addig halasztgatta az ügyet, míg végre a nemes csauz erőszakkal és nagy lármával rontott be hozzá.

Berham csauz, a mily érdeemes, ép oly ronda férfit vala. Turbánjának hajdani színe felfödözhetlen volt; inkább ráaggatott mint tisztességesen felöltött dolmányja s kaftánya hosszú terpedt lépései közben, mint pulykafark lebegtek utána; schawljában egy otromba csontnyelű kést hordott; sötét színű bő bugyogóját szüntelen kelle rángatnia, s schalavarijának hegye ugy vissza görbült, hogy csaknem bokáját érinté. Ez öltözethez méltó volt maga az alak is, s kétszer görbült orra, hamos szemei, széles szája és lángszínű szakáll a gyönyörű kinézést kölcsönöztek a török diplomátának.

Ez a ronda egyéniség volt az, ki kíséretével együtt a kihallgatási terembe rontván a király eleibe áll, s lábát oly dühösen neki vetve a trón zsámolyának, mintha azt, a

királylyal együtt fel akarná rugni, ekép szónokolt :

— Te kutyák királya ! . . . Azt izeni az én és te felséges szultánod , a nap fia , hold atyja.

— S a csillagok nagy-atyja nemde ? vágott közbe Lajos , kicsinylő mosolygással fogadva a nemes csauz magas czimeit , melyre a csauz még nagyobb dühbe jött , s fülrontó hangon orditá :

— Igen az én császárom II. Szulejman , ki nagyobb mint a ti Prophétátok , azt izeni neked , hálátlan eb , hogy ha azon kárt , melyet halhatatlan és a hetedik menyország számára tartogatott serge rabszolgaidtól imitt amott szenvedett , minden Dunán és Száván tuli váraid átengedésével , és huszezer arany adóval megtéríteni nem akarod ; földednek minden fűszálára egy egy jancsárt állit , s kardra hányván az országot , azon lesz , hogy azokból az állatokból , legyenek azok két vagy négy lábuak , szárnyasok , vagy szárnyatlanok , melyek ezen a kövér földön szü-

lettek és növekedtek, még csak egy legyet se hagyjon. Ha füled van hallod

Erre az üzenetre, melyet a mai diplomatai nyelvekre lefordítani nehéz volna, a magyar urak nagy szemet meresztettek, de Lajos természetes könnyűséggel állott fel, s miután a csauz vállát megveregette, — ki e nyájasságot oly arczczal fogadta, mintha a király kezeit akarta volna elharapni, — a legjóságosabb hangon így szólt hozzá:

— Tisztességes csauz! Magad jól tudod hogy a virág egy nap ki nem nyílik, a gyümölcs egy nap meg nem érik, s az egy napos gyermeket, nem viszed a háborúba; azért most menj el békével, foglald el azokat a szép szobákat, a keleti toronyban, melyeket számodra rendeltem s töltsd ezt az éjszakát csendes nyugalomban; reggelre kelve, talán hosszabbak lesznek a te szavaid, s rövidebbek az enyimek.

A csauz elnyelte alsó ajakát mérgében s utasításul adván, hogy minden perczért, mit a király késik 1000 magyart vonnak nyársba, a mint jött, oly dühösen el is távozott.

A neki rendelt szobák fényétől kimondhatatlanul megvalalepetve. Minden a legszebb rendben volt. A keskeny magas ülésű székek sorba állítva, a padozat fényes köböl, a falakon nehéz szőnyegek, aczél] tükrök s az akkori művészet remekei: nagy kapcsos foliántok tetőig nyuló szekrényekben; összetekert pergamen csomagok földabroszok asztalon és földön a legszebb költői rendetlenségben, s végre a falakon a legelső magyar hősök és királyok természetfölötti nagyságban és kiáltóan élénk színekben, úgy hogy a rettenetes Etele a kemény honalapító Árpád s különösen Hunyady János nem rég készített orosz lány természetü képének haragos szemgolyói a nézőt mindenhol üldözni látszottak.

E fényüzési czikkek a nádor termeiből kerültek, kinek magának jött ez ötlete: a nemes csauznak ily formán kedveskedni.

Azon törökül jól értő egyén, kire a derék követ úr fölvezetése bízott, s ki nem volt más, mint a már említett Korogi Péter, teljeséggel nem sajnálta a szót.

Megmutogatott a töröknek mindent. El-

mondta hogy ez itt Hunyadi János, a ki a Kenyérmezőn 40000, Nándornál 50,000 törököt vágott le; az a másik mellette Kinizsi Pál, ki a foga közé szokta fogni a törököket s úgy tánczolt velök a csata-mezőn; a harmadik Mátyás király ki bombák között osztott parancsot a török követeknek, s több efféléket. De ez még csak az igaza volt, hát még mennyit hazudott mellé a jó Korogi! Vagy hat hőst mutatott fel, kiknek nem is esett jól az étel, ha elébb török vért nem ittak, mások meg rendesen oly erővel birtak, hogy a basákat szekerczójök egyetlen csapásával tetőtől talpig ketté hasították.

Képzelmelni milyen képeket vághatott ezen történeti értekezésekhez a nemes csauz, ki alig várta, hogy ennek a nagy tiszteletnek vége legyen s egyszer oly fárasztó útja után lenyugodhassék.

De Korogi nem tágitott. Minden szobarakva volt képpel, s miután azokat mind megmagyarázta, elvitte őt az éléskamrába s ott a füstölt sertéshusokat, szalonnákat, nyelveket s a többit számolta elé, úgy hogy a

csauz orrát száját befogta, hogy ezen irtózatosságból semmit se érezzen és szagoljon.

Még csak a pincze volt hátra, de ide is levezette őt a vendégszerető Korogi s a tokaji, ménesi, ruszti, budai és villányi borból rendre kínálta kóstolóval.

— Na gyaur — mondá pöffeszkedve a csauz, miután újra a szobába értek — megmutattad mindenedet, — már most hordjanak el a dzsinek a pokol fenekére. Átlátom, hogy az én felséges szultanom követét illő tiszteletben kívánjátok részeltetni. Már most hozass be egy kád vizet, hadd mosakodjam meg, aztán hagyjatok nyugodni békével.

— O! derék követ — mondá Korogi — nem addig van ám az, még mit sem ebédeltél, itt a másik szobában kettőnk számára terítve van.

— Legfeljebb egy kis pilout s egy csésze cserbetet vagy fekete kávé adjatok.

— Nem értünk mi dicsőséges csauz azokhoz a ringy rongy lörékhez, hanem csak jer, mert fogadom hogy megleszesz velünk elégedve.

E szavakkal bevonta a csauzt a szomszéd szobába, hol hosszú terített asztal várt reájok.

Egy nagy hójagos mivű ezüst tálban töltött káposzta, a sertés csaknem minden létrészeivel fölékesítve; aztán rizskása, a törökök kedvencz étele, de csak mint párkányétele egy roppant füstölt vaddisznófőnek, mely hosszú nyelvét tekintélyesen nyujtogatta a csauz felé; szóval az egész asztal végig volt rakva a legválogatottabb eledelek, hurkák, kocsonyák becsináltak és beföttekkel, de a melyeknek egyike sem szükölködik vala sertés hús nélkül.

A nemes csauz — kinek számára jobb kézre *) Korogi egy kétemeletes kis gyermek széket tétetett — nem győzött eleget kráogni köhögni és trüsszögni, mi közben társa egyik tálnak sem adott kosarat. Megkinálta a csauzt is minden ételből minden borból, úgy hogy az nem győzte neki a Korán szavait idézgetni.

*) A törököknél balkéz felől van a tisztelethely.

A török e tréfát mind komolyan vette s hiusága nem engedte fölkelni mind addig, míg Korogi mindenik tálból nem evett s mindenikből meg nem kínálta őt, . . . csak egyetlen födeles tál maradt még hátra.

— Na ebből már bizonyosan fogsz enni, ez nincs is megtiltva a Koránban — csak a mint a fedelét fölkapom mindjárt essél neki nemes csauz, mert a pecsenye egészen fris, s én magam annyira szeretem, hogy ha nem igyekszel, éhes gyomorral nem tudom hogy foghatsz jóllakni belőle.

A csauz, kíváncsian nézett a tálra és szentül hitte, hogy már most valóban valami előtte kedves délszigeti eledellel fogják meglepni.

Sime! a mint Korogi a fedelet felkapja, ucczu neki! vagy kétszáz egér ki a tálból jobbra balra; végig az asztalon, még a csauz kaftánja béllésébe is bebujt vagy kettő. Korogi alig tudott vagy négy darabot elfogni.

— Hát eszitek ti ezeket az apró állatokat? — kérdé szörnyüködve a csauz.

— Igen, de csak így elevenen — mon-

dá Korogi Péter s vagy kettőt galléron csipvén, minden irgalom nélkül valóban le is nyelt. *)

Ez már több volt, mint sem az istenfélő csauz kaczagás nélkül kiállhatta volna. Tenyerét szemére tapasztá s megindult futni, még pedig székestől, melybe annak szük volta miatt egészen bele szorult volt. A mint aztán a másik szobába ért, benyomta az ajtót s eltorlaszolta úgy, hogy azon a nyíláson ugyan hat vasas katona sem lett volna képes be-
rontani.

Egy darabig hallgatódzott, hogy nem jön-e az a vérszopó ember utánna; végre úgy tetszett neki, hogy minden elcsendesedett.

Ekkor hát hozzá fogott mosakodás nélkül és nagy keservesen imádkozni.

Alig várhatta hogy vége legyen, gondolta, hogy ebben a sok szép szobában csak lesz valahol egy becsületes fekhely, a hol magát megvonhatná.

*) Hogy e derék úr ennél költőitlenebb csemegékkel is élt, bizonyítja Istvánffy magyar történezs.

De nagy megindulással kellett tapasztalnia, hogy ilyesmi sehol sem találtatik, mert azt a két öl magas mennyezetes szekrényt, a mely puha pihével volt megtömve, csak nem nézhette török fővel ágynak?

Végre letépett a falról egy szőnyeget, leterítette a szoba közepére s reá feküdt nemes resignatioval. De a hold besütött a szembeni falra, ott épen a Kinizsy képére esett, a mint az fogai között a basával magyar tánczot jár. . . .

Nem volt maradása; akármerre fordult, mindenütt látta az iszonyu alakot ölnyi széles vállai, vérben forgó szemével s ha egy kis sé elaludt mindjárt azt álmodta, hogy az a jó tánczos magyar ember őtet tánczoltatja. Betakarta fejét a szőnyeg egy részébe, de azon is átsütött az óriás két szeme világa, s által érzett harapása.

Elment a másik szobába; magára fordított egy asztalt hat széket, de a buzogányos apák még ott is fölkeresték őtet s az elbocsátott, elszélyedt egerek társas tánczokat jártak körüle.

Végre felkölt, felnyitotta az egyik góth ablakot s kitekintett a közel tájra, melyen a hold ábránd világa ömlött el.

Alant, épen az ablak alatt, virággal szegett tó terült el. Csendes tükrében visszatükrözödték a vár sötét tornyai, s a fényes hidat, melyet rajta a hold vont, csak egyszer egyszer tette ingóvá egy egy néma hattyu a mint nesztelen uszása közben utja azon vitte keresztül. Odább karcsu jegenyék és terepély gyümölcsfák közül a láthatár legtávolabbi képei tüntek elé.

A csauz az előbbieknél szebb álmoknak adta át magát. A rémképek tova tüntek már; s az előbb reszketőt ezrek parancsnokává, élet és halál urává varázsolta át a képzelet.

— Ah! egy, kettő, három, négy — számlálá ujjain — legfelyebb 25 nap alatt Istambulba ér ma küldött követem... a szultán meg lesz lepetve, az adatok határozottak s át fogja látni, hogy Istambul ebei ellen nehezebb hadat indítani, mint e koldus, tehetlen kutyák ellen itt. A király serge 300 katonából áll, a hajós sereg két kis dunai faladik-

ból . . . ezzel fognak talán Szulejman elébe állani? . . . Azt hiszem, hogy e büszke káromló kutyák *) királyának jó hangon adtam tudtára a „fényes kapu“ akaratát', ha otthon a rabszolgámmal úgy beszélnek bizonyosan megverne. . . . Kétséget sem szenved hogy a szultán meg fog indulni, magáévá teszi ezt a gyönyörű országot . . . s engem csekély szolgálját, egyaurok pasájának . . . jobban szeretném ugyan Anadoli, vagy Rumeliában, — de ez sem rossz koncz! . . . Hogy borulnak majd lábaimhoz ez aranyrakott urak! . . . Miként fogják, háremembe hordani e fejtes makacs szüzeket, kiknek keblök márvány, lelkök vas, csak azért hogy annál boldogabb legyen az ki e vasat megtöri! . . .

Mig Berhám Csauz így ábrándozik, addig azon követét, kinek eljárására ez ábrándokat építé, fogva hozták vissza Tatára. A nála levő irományokból kisült, hogy a nemes

*) A törökök minden nemzet „kutya“ neve mellé, még egy jellemző gúnymelléknevet is toldanak; így a lengyeleket „dicsekvő“ s a magyart „káromló“ kutyáknak nevezik. Nem mondhatjuk, hogy rosszul volna eltalálva.

csauz az országnak minden pénz és hadügyi körülményeit, — nemcsak, hanem egész political életét a legelevenebb színekkel lefestve, a divánnak azon alázatos megjegyzéssel akarta megküldeni: — hogy a háborut egy perczig se halasszák, mert nincsen oly csekély serege a szultánnak, melylyelez összeszaggotországot magáévá ne tehetné,

Ez irományok vételével, késő éj idején a király egynehány főurat hivatott magához, s mintegy jó fél óráig tanácskozott velök. Mit, mit nem végezhetek nem tudjuk, de a tanács után Lajos király Falstaffját Korogi Pétert hivatá s annak titkos, fülbesugott utasítást adva, csendes lelkesmerettel dőlt az álom karjaiba.

Korogi arczán lobbot vetett az öröm s egy pár hü emberét szólítva, sietve közeledett azon torony felé, melyben az általa gazdagon megvendégelt csauzt aludni hitte.

Ez alatt Berhám csauz már budai helytartó pasává lett. Ott lakott a vörös márvány palotában; a gazdag magyar urák zsákokkal

tölték lábaihoz az aranyat, s hogy a halom meg is legyen fűszerezve, mentéjük brilliánt, rubin és smaragd *) kögombjait fejtették le... ő pedig hálából az ő saját gombjaikat vágattak rakásra. Még ez mind semmi! jöttek a nyugoti fejedelmek s lerakták koronáikat divánja elébe esdekelve, hogy tartsa meg őket becses rabszolgaságában s adjon országukból nekik is egy kis darabot, a hol szántsanak vessenek s dicsérhessék az Istent. . . . Aztán megunta ezt a sok kihallgatást... elkergette hivatalnokait, csak Kizlár-agája intésére figyelve, ki az örök titkú termék illatos mélyébe intette. . . . Belépett hareme félhomályos termeibe. Délczeg, büszketartásu magyar hölgyek jártak keltek ott az oleanderek, jazminok illatos bokrai között. Oly bátrak, tüzesek hogy csak föl kellene fegyverezni őket s be lehetne állítani a harczos fiak sorai közé... de a pasára engedelmes, bár rátartó mosolylyal tekintgetnek. Következnek a horvát szüzek. Villogó fekete szemök napot gyujt a ho-

*) A smaragd mint próféta színü kő igen nagy becsben áll a törökök előtt.

mályban; gazdag fekete hajfonadékaikkal csaknem a földet söprik; büszkék, és vadak, mint fiatal szarvas, de szemök sugárait vágy-
 gyal legeltetik az egykori Berhám csauzon.
 . . . Ah, ott jön egy! . . . már tovább nem lehet csak hideg szemlélőnek lennie, mert hisz oly húrít nem termett a hetedik ég sem. Gyönyörű termete derékon oly vágásu, mint a fogyó hóldnak karéja; szemei a naphoz, gyöngyrakott haja a csillagos éjszakához hasonlitanak. . . . Berhám kezei akaratlanul nyúl-
 nak a fehér kendő után, s a büszke szépség odaomlik lábaihoz, kérve, hogy emelje magához, ne vesse meg őt a hatalmas pasa. . . . Berhám épen fölemelte; egész lénye lángból, szerelemből állott; arczáit égni s kezeit reszketni érzé . . . midőn egyszerre kikapva érzi hátulsó lábait maga alól és röpülni kezd, még pedig nem is máshova, hanem a hattyuk közé a tóba! . . .

Még ideje volt meglepetéséből annyira magához térni, hogy azon gondolatra jöjjön, hogy őt bizonyosan nem más lökte ki az ablakon, mint Kinizsy, kinek képétől az éjen át

nem tudott aludni. Legalább nem fogja tudni kit vádoljon a menny- vagy pokolban, a hova jutand.

A hattyúk rémulten siettek a tó másik oldalára, a közel jegenyékről felröppentek a varjak; Berhám még egyszer látta a pirkadó eget, aztán lemerült örökre.

Tomory Budára érve, egyenesen a királyi lakba ment s ott elmondá mindazt, mit az alvidéken látott hallott: a szükségeket, foglalkozásokat s a várkapitányok gyalázatos futását, minek következtében azokat rögtön be is fogták.

Ez országos ügyeket elvégezve, hova ment volna máshova, mint Jolánkájához!...

Még az útban hallotta, hogy Putnokyné meghalt, tehát Jolankája árva: s ez nem kevésbé sietteté Budára visszatértét.

Mindjárt a kapuban föltűnt neki, hogy bár hazajöttét egyik fegyverhordójától meg-

izente volt, a kardcsörgés és szokott megérkezési jelekre senki sem szaladt elébe.

— Szegény kis leány — gondolá — bizonyosan annyira meg van lepve az örömtől, hogy lábai megtagadták a szolgálatot.

Még a pitvarban sem fogadta el senki, csak a mint az első ajtót benyitotta, rogyott nyakába egy kétségbeesett sikoltással — Jolánka.

Tomory egyetlen szót sem szólhatott a meglepetéstől; mátkája fuldoklott a zokogás miatt. —

E meglepetés és zokogásnak aligha mindenben egyenlő oka volt.

Tomory az egykor kerek, rózsarczu leányka helyett halvány bánatos kifejezésű vonalakat látott; s e szemek körüli kékes körök, lankadtan égő szemek a sir boltozatához, a kriptá lámpájához hasonlítottak. A gyászruha és setét fátyol még meghatóbbá tették a különben oly érdekes arcot.

— Ah, mi lelt téged kis galambom?!.. kiáltá végre Tomory, hogy úgy odalettél, hát úgy kellett neked egészségöd — mely

az enyém is, oltalmaznod? Sokat sirtál és bánkodtál úgy-e? . . .

— Igen; igenigen sokat sirtam, mondá a leány — de arczát nem emelte föl kedvese válláról.

— No hadd el, már minden jobban lesz . . . egy hétnél tovább semmi esetre sem halasztom a menyegzöt . . . az én kis Jolankám ne legyen többé árva! . . . De hát már soha sem nézsz a szemembe? . . .

— O! igen — nyögé a szegény leány, de még mind nem érzett elég erőt, magát kedvese kebléről elválva, fenntarthatni.

Midőn végre a lovag játszian, de mégis csaknem erővel lefejté nyakáról, Jolán szemében szokatlan tűz égett s ez égő szemek még is kerülték a völegény szemeit, mintha a nap lángtányérába kellett volna néznie.

Tomory azonban nem sokat törődött ezzel, hanem menyegzői terveit kezdé elmondani kedvesének.

Helyet foglaltak a pamlagon.

Jolánka úgy látszott mintha minden perczen akart volna mondani valamit, aztán újra

elharapta a szót, s Tomory hiáhan faggatta, hogy mit akart mondani?...

A hold magasan állt már, midőn egymástól elváltak.

Tomory nem volt megelégedve. Kedvese halvány kinézése aggasztá elvesztésével annak, mit honán kívül egyedül szeretett a világon. És Jolánka?...

Ott ült ablakában, karjaira nyugasztott szenvedő arczával, melyet a hold még halványabbá tett. Hosszú fényes szempillái alól nehéz könnycseppek küzdék ki magokat s peregtek egyenként a hófehér ruhára.

— Istenem! — sohajtá — tehát még néhány nap s aztán meghalni!... Egyszer mondani még, hogy tied vagyok, enyém vagy, aztán megtisztítani a halál angyalának hófehér szárnyai által!... Kárhoztathat-e, hogy egyszer ez életben boldog akarok lenni? . . . Egyszer hozzáig emelkedni még, aztán eltűnni örökre, a nélkül, hogy miattam pirulnia kellene valaha! . . . Irni fogok neki, fölfejték mindent s ő meg fog bocsátani nekem, mint Isten is megbocsát annak, ki a pokol

torkában is hozzája emeli szemeit. . . . Az ol-
tár zsámolya nem méltó hely-e róla az Isten
színe elébe repülni? . . . Nem közelebb van-e
a szerelem végső magaslatán a lélek Isten-
hez? . . . A hold sugárain szellemek száznak
le hozzám s a csendes éji fuvalomban hang-
jaikat, zenéjüket hallom. . . . Ők hívnak, én
megyek! . . . Csak pár napig várjatok még kis
barátnőim, kis testvéreim: Ilka, Frusina! kik
oly korán mentetek föl. . . . aztán egyszer,
azon pillanatban, midőn még itt a földön hoz-
zátok hasonló leszek, majd én is oda, közzé-
tek fogok szállani! . . .

Ily szellemekkel beszélgetés között aludt
el a szegény beteg leány s a hold glóriát raj-
zolt angyal arca körül; az angyalok, kikkel
lelke a társalkodást álmában is tovább foly-
tatta, vigyázva, szeretettel örködtek fölötte.

* * *

*

Az ékes araköntös készen volt kiterítve
az ágyon. Gyönyörű hófehér csipkeruha,
ezüst pontocskákkal, mintha a tenger habfod-

rain gyöngyök lebegnének. Reá volt téve a gyöngyrakott párta s fehér rózsza koszorú is, melyre a menyasszony különös izlése után rubint kövecskéket tettek, mintha fris véresöppek hullottak volna reá.

Jolánka megállott az ágy előtt s hosszason nézte azokat, némán szótlantul az érzésnek legcsekélyebb jele nélkül. Egyszerre azonban kitört kebléből az elfojtott fájdalom s az ágyra borulva, szivszaggatóan kezdett nyögni és zokogni.

Midőn már magát jól kisírta, hirtelen fölugrott s bekulcsolta a szoba minden ajtaját megmondva öreg néniének, — kit anyja mintegy gondnoknőül hagyott mellette, — hogy szobájába senkit be ne bocsásson.

Igy biztosítva magát a meglepetéstől, előszedte gyermekkori bábjátékait, anyja ruháit; imakönyvét és olvasóját, sorba rakta és összeecsókolta mindeniket; megcsókolta, megsíratott a szobában minden butort, hófehér ágyán kezdve a legkisebb zsámolyig s midőn mindezt elvégezve, mindent előbbeni helyére rakott, térdre rogyott a szoba köze-

pén s leomló fürtökkel, könnyű szemekkel hosszasan és buzgón imádkozott.

Midőn végre ezt is elvégezte, fölugrott, megtörlé szemeit s öltözködni kezdett.

Egyenként szedte magára a gyönyörű öltönydarabokat, mindenik igen jól állt neki, úgy hogy midőn a hosszú hófátyol utánna lengett s a koszoru szép homlokát körzé, kifogás nélkül beillett volna a menyországba.

Épen kész volt az öltözéssel, midőn kopogattak ajtaján. Péter; Tomory hü legénye volt az, ki hirüladá ura jövetelét s hogy ötet csak azért küldték: megmondani a menyasszonynak, hogy készüljön.

— Jól van Péter — mondá a szép menyasszony — készen vagyok, mint látja, de mi előtt megindulnánk, egy kéréssem van magához. Ime fogja e zacskó pénzt s tartsa meg e nap emlékezetére; itt van egy levél is, s az volna az én kéréssem, hogy ha ezt a levelet, mindjárt a mint az esküvőről ki jő, által nyujtaná — tudja — suttogá kétes, fájdalmas mosolylyal — valamivel megakarom öt lepni! . . .

De csak esküvő után, addig nem... mikor kilép a templomból. . . .

— Igen mikor kilépnek a templomból. Értem meglesz, bizonyosan meglesz; legyen megnyugodva. . . .

— Kilépünk?! — mondá könnyű szemekkel a leány, a legény távozta után — ah! ha kiléphetnénk!... Vége vége, nincs többé boldogság számomra a földön!... Azonban, most félre e gondolatokkal, halvány-ságom, kisírtszemeim nem fognak szembe tűnni, hiszen a menyasszonyok úgy is sirni szoktak!... Félre, félre gondolatok, legalább találjon nyugodtan. . . .

A vőlegény tanuival csakugyan nem sokára megjelent. Milyen vidám volt; mily boldogság sugárzott arczáról!... Hiszen kinek volt szebb menyasszonya mint neki; ki volt szebb leány az országban, mint Putnoky Jolánka?! Hányan fognak irigyen tekinteni reá! midőn alig tudott vőfélyt kapni; az országnak csaknem minden nevesebb fiatala egy egy végette visszautalt kérő volt, s mindenik szégyelte vőfélykedni ott, hol vőlegény nem lehet!

Ki is öltözött daliás magyar öltözetbe Jolánka izlése szerint. Fehér volt az ő öltözéke is, ezüst zsinórzattal, hattyu prém volt kalpagján és mentéjén, egyedül a mente- és kard-kötő volt rubinnal kirakva.

Kiindultak. Az utczán ezer meg ezer bámuló követte útjokat, dicsérve völegényt és menyasszonyt egyaránt. Tomory mindenkinél legalább egy fövel érezte magosabbnak magát; a boldogság leköltözött arczára; széles melle büszkén emelkedett, midőn előtte menő arájára tekintett.

De Verböczy Ilonka a kis nászleány, s a násznő: az özvegy Ujlaky herczegné reszketni érezték a menyasszony karjait. Pedig az egész ut alig néhány lépés vala a Putnoky háztól Mátyás templomáig, s azért tették azt mindnyájan gyalog.

Ujlakyné azonban többet nézett a mellette lépegető vőfély Móré Lászlóra, mint a menyasszonyra, — úgy hogy Jolánt egyedül Ilonka támogatója, mindegyre kérdezve tőle: hogy van-e valami baja? miért oly sáppadt és oly reszketeg?

De Jolánka egyre biztatta, hogy csak menjenek sebesebben, mert neki a világon semmi baja.

Igy értek be az Isten házába.

Ott várakozott már Zalkán László a váczi püspök, ki Tomory iránti szivességéből maga ajánlkozott a szent kötelesség telyesítésére.

Ott állott telyes ornatusban a főpap s teli volt az egyház az ország legfőbb embe-reivel.

A szertartás megtörtént szokás szerint; a buzgó ima lefolyt, a völegény szemében nagy könnyűpár jelent meg s a menyasszony csaknem összerogyott a mint az oltár elébe vezették; arczán a halványság mellett valami különös kékség kezdett mutatkozni; s szemei mintegy bepókhálózottnak látszottak.

Zalkán összetette kezeiket s betekerte, megszentelte a reá borított stolával; aztán komoly, tiszteletgerjesztő hangon kérdé a szokásos szavakat.

A nép, mint szokott, oda tolult s vizsga szemmel hallgatta a mondott igéket.

A völegény férfias hangon mondá végig

a feleleteket, s a sor végre a menyasszonyra került.

— Putnoky Jolanta! — kérdé az egyház embere — valld meg itt Isten színe előtt — szereted-e e jobb kezeden tartott férfit?

— Ah! szeretem, szeretem! — kiáltá a szenvedő alak, s egy sikoltással völegénye karjaiba vetette magát.

— Elájult, — elájult! kiálták a közel lévők, nem nagyon megütődött arczczal, mert hisz a menyasszonyoknál akkor is szokásban volt elájulni.

Tomory fölemelte menyasszonyát; s a nászleányok ápolására siettek; Ujlakyné maga is összerogyott.

A királyi orvos átfurta magát a tömegben az eszméletlen ara üterét, szívét tapogatva felkiáltott:

— Nem uraim! a menyasszony nem ájult el, — hanem meghalt!

— Meghalt, meghalt! suttogá rémulten minden ajak, s a völegénynyel ingani kezdett a föld; úgy tetszett neki, mintha a magas, ékbefutó egyházfalak megrázkodva, fejére akar-

nának omlani, s mintha minden élő és élette-
len tárgy e rémületes kiáltást adná tovább:
meghalt meghalt! . . . Kezeivel elfedte arcját
s mint örült rohant át a sokaságon; eszméit
nem volt képes rendezni, s a lélek,
vagy inkább az idegzet hatása nem tudott
más menedéket találni többé, mint futni azon
helyről, hol oly irtózatossá csapást szenvedett.

A templomajtóban, azonban karját meg
ragadtatni érte; előtte hű cselédje Péter ál-
lott azon levéllel, melyet mint tudjuk Jolán
adott át neki.

Tomory öntudatlanul facsarta ezt össze s
feltarthatlanul haladt tovább, túl a város za-
ján a távol hegyek völgy-mélyedései közé,
hol végre testben lélekben kimerülten rogyott
össze; midőn magához tért, a napot lemenő-
ben, s magát hűvös fák árnyai alatt buja fű-
ben feküdni találta. Legelső pillanata is az
összegyűrt levélre esett, s lelkének szóra-
kozást hitt találni, bár perczre — a túlnyomó
fájdalom ellenében.

A levél így hangozott:

„Szeretett jegyesem, egyetlen kedves

Palim! Elmeneteled után mintegy három héttel történhetett, hogy Kata nénémmel csendesen dolgozgatánk, s addig beszéltünk rólad, annyira elmerülve, hogy mig észre vetük volna, az idő épen éjféltre járt. Egyszerre erős kopogást hallunk, s bár rettegve, feltártuk az ablakot. Kérdést téve arról, hogy ki lehet az, ki minket ily késő éj idején háborgatni merészel? a jöttidegen hangja legelőször is nevedet hallatá, s ez öntött annyi kandiságot belénk, hogy küldetése okát tudakozni ohajtsuk. Egyszerűen elmondá, hogy őt egy főúr küldte, ki rólad, az alvidékről hiteles tudósítást adhat. Erre bebocsátottuk, s miután hireit fontosaknak s a főúr által csak nekem megmondhatóknak állíta; lelkem nyugétől nem voltam képes megszabadulni, s nénémmel együtt elhatároztuk, hogy bárminő szokatlan legyen is, éretted megteszszük, hogy e késő éj idején az érintett főúrhoz fogunk sietni.

Alig értünk azonban oda, midőn egyszerre álarczosok rohantak meg; nénémet tölem elválasztották, s engem, egy egészen sö-

tét terembe vezettek. . . . Nem írom tovább; legyen elég annyit mondanom, hogy szerelmünk, szerelmed bennem meggyaláztatt! . . . Bocsáss meg nekem, hogy midőn halnom kellett, a boldogság általi halált választottam; ez volt egyedüli vágyam, hogy mint tiéd röpüljek az örök bíró elébe. . . . Bocsáss meg, s nevedet még a mennyekben is áldani fogja
Jolánkád.“

U. i. Nem azért hogy boszudat hívjam fel; de hogy szavaim igazságáról meggyőződjél utasítlak egy szekrényemben hagyott, kardkötőre, melyen, mint tudom „György“ név áll. Isten tegyen nélkülem is boldoggá.

Szent Gellért titkai.

Ez események közben két év telt el.

Az első év utolsó napja még együtt találta volt a kis szövetség tagjait; pirulás nélkül nézhettek egymás szemébe; új életet új reményt merítettek egymás lelkéből s viszont elszéledtek volt egy közös nagy eszmére, bár különböző úton működni, mint a méhek, melyek elöntik a mezőt, s a változatos természet ezer különféle virágát járják föl kis hazájok gyarapítására.

„A pártok egyesítése, a nagy,

közös ellenség ellenében s működés hatáskör és tehetség szerint az ország mentésén és boldogságán!“ Ez volt azon nagy kiterjedésű eszme, azon korlátlan forgalom, melylyel egymástól elváltak s mely egyetlen nagy tettet sem zárt ki; s egyiköknek sem szabott korlátokat a lélekmunkásságra nézve.

Ki ezen lélekszövetségben valami rendkívülit látna, pillantson a történet lapjaira, hol épen ez időben az ország legelőbbkelőit hasonló társaságokba állva fogja találni.

Igy egyesültek volt például 1522-ben Várday Ferencz, Perényi Ferencz, Csaholyi Ferencz, Országgh János, főpapok; Drágffy János kincstárnok, Palóczy Antal, Báthory Endre, Rozgonyi István, Perényi Péter, Kanizsay László, Ország Ferencz, Ráskay Gáspár, Bánffy Zsigmond és Drugeth Ferencz, a király hűségére és egymás védelmére fölesküdvén, — s így alakult későbbben a „Kalandosok“ társasága is.

A történet minden pálczatörése daczára, lehetlen azt hinnünk, hogy az e korbéli

emberek mindannyian vakok lettek volna, hogy ne lássák azon vég elnyeléssel fenyegető orosz lányt; s oly oktalanok, hogy ne tudják, mi szerint az elől egyedül úgy menthetik meg magokat, ha vállalkat dacz és védelemre összevetik. —

Igen, atyáink tudták azon hadi fogást, mit most a sergek gyalogharczosai lovas ellenség ellenében követnek, hogy: a közelebbiek egynehányan összeszaladván, egymástól fedve fogadják elleneiket, csak e művelet második lépcsőjére nem voltak még fölemelkedve; hogy t. i. e csoportoknak viszont együvé kell szaladniok, ha túlnyomó ellenség előtt megállani akarnak.

A csoportok ezen egyesülését eszközölni lett volna a szövetségge egyesült néhány fiatal szándéka s e czél oly szép volt, mint a minő nemesnek kellett lenni azon kebelnek, melyből ily eszme fakadhatott.

Minő erővel tartá össze őket az ügy iránti lelkesedés s nem fogják-e a közbevágó események az egygyé forrt kebleket el-

választani? az a jövő titkai között van. Még ez ideig azokat, kikkel összehozott a sors, egyenes működésben s erélyes munkában találtuk. De a kisértések órája, a kenyértörés nagy napja még nem jött el; a tettek együtt haladtak a dicsőséggel, önérzettel, s az érdekek perczig sem jöttek ellenkezésbe azon vágyakkal, szenvedélyekkel, melyek csak az embert illetik s melyek feledtetni szokták, hogy az ember nemcsak egyén, hanem egyszersmind társadalmi eszmék alárendeltje is.

Tomory és Keglevics mint láttuk a harczok mezején működtek; más négy társaik a nagy tömegben vesztek el s be kell várunk a napot, melyen számolni fognak sáfárkodásukról s levonják a fleplet egy évről, mely alatt ifju kebelnél sokszor egész világa rohan át az érzelmeknek s hat, alkot, vagy ront a kül és belerő, mint két összevert hullám működván egymás ellenében.

Herczeg Erdélyben járt Zápolyánál s Bornemissza megbizásából azon idegen érzelmek okait igyekezett kifürkészni és eltá-

volítani, melyek a hatalmas vajdát magával a királylyal és udvarral kezdék ellenkezésbe hozni s melyek kifejlödvén, később oly gyászos eredményt vontak magok után.

Igéreteket vitt és ígéreteket hozott. Fő okául az idegenkedésnek az Ujlaky féle javak szolgáltak, melyeknek különös egyezmény szerint a Vajdára kellett volna szállaniok *) de melyeket a király, Szalkán tanácsára, részint elajándékozgatott, részint Ujlaky özvegye Bakacs Magdolnánál hagyott meg.

A vajda viseletétől pedig, ki 40,000 emberrel rendelkezhetett — az egyedüli jelentékeny haderővel, mely magyarnak volt nevezhető — az ország java, a király trónjának erőssége függött.

Herczeg tehát nem ok nélkül sietett Budára, mert különösen híre járt, hogy Szalkán Ujlakynét a kérdés alatt forgó birtokok felének örökösét, hogy a Zápolyaféle örökösödést meggátolja, Móré Lászlóhoz akarja

*) Egy szerződés következtében, mely atyja és Ujlaky herczeg között, királyi megerősítéssel kötött. Lásd 1525-ki 34-ik törvényczikk.

férjhez adni, ki mint tudjuk a kis lélekszövetségnek egyik tagja vala.

Kevéssel lelete éjféel előtt, midőn Herczeg a hosszú hajóhidon át Budára érkezett. Az eső lassú csöppekben hullott; az ablakok lámpái mind ki voltak aluva már, egyedül az ő kis háza ablakain derengett némi kétes fény.

— Már várnak! — mondá a sáros uton ügető lovag, már ott lesznek mindannyian. Ah! ez előtt egy évvel, milyen édes álmokkal tértem volt meg Báthory menyekzőjéről! . . . Mennyi ment azóta feledésbe s hány vágy született újra! . . . Csak az az egyetlen egy marad meg épen és szentül; azon egyetlen, melyre a kis hervadt piros rózsa emlékeztetett! . . . Vajjon láthatom-e már egyszer annyi küzdelem után? . . . Vagy lehetne oly kegyetlen a sors, hogy két évi fáradságomnak két percnyi jutalma se legyen? . . . Nem! . . . holnap minden tétovázás nélkül meglátogatom; megmondom, hogy azóta nem birtam elfeledni soha, s megmutatom neki a piros rózsát épen, egyetlen levél hiánya nélkül.

Kis lakához közelebb érve, gondolatai is más térre léptek.

— Miként szónokol most a lelkes Tomory, mily büszke örömmel sorolja elő tetteit a fiatal Keglevics, miként tesz és hallgat a mélázó Ártándy s mily édes örömmel várta őt egyetlen barátja a földön: — Kajdacsy!

Már a beszélők hangja is kihalljott; az ebek vinnyogni, a ló nyeríteni kezdett: nemsokára megnyilt az ajtó is s Herceg oly hosszas nem látás után Kajdacsy karjai között feküdt; ezer kérdést téve mindazon kedveseiről, kiket barátjára hagyott volt; házáról szüleiről s Ilonkájáról.

Aztán a többiekkel szoritott kezet s midőn az ötödik felé akarná azt nyujtani, megütődve kérdé:

— Hát Tomory? . . . hol van Tomory?

— Jer csak be — mondák mindnyájan — mindent megfogsz tudni. . . . Tomoryt nagy csapás érte . . . beszélük, hogy elméjében is megháborodott volna.

Együtt voltak tehát az egygyel keve-

sebbre apadt baráti körben; ugyanazon férfiak, ugyanazon czélért, de ki tudja mennyire változott kebellem!?...

A nélkül, hogy a dolognak ünnepélyes színt akarnának kölcsönözni, elmondtak egymásnak mindent.

Herczeg a leghatalmasabb nyereményt a hatalmas erdélyi vajda szívét akarta ajándokul hozni.

Maga számára tökéletesen is megnyerte azt, annyira, hogy Zápolya őt mint egyik alvezért vitte magával az oláhországi táborozásba, honnan mint czéljokat elértek: Radul vajdát vissza állitva, tértek meg.

— A vajda szívét — mondá végre — leginkább az Ujlakyféle javak sértik s itt közöttünk van egy egyén, kinek önfeláldozása ez ügy körül legtöbbet tehet. Igen, az özvegyet úgy tudom hozzád akarják adni Móré László! s te volnál örököse azon temérdek kincs egy részének, melyet ha megvetni bírál, úgy lehet hazádat mentenéd meg általa.

— Szeretném tudni — mondá Móré

László indulatosan — miért kellene a haza sorsának épen az én romlásomon javulnia?... Hát ha én e nőt szeretem? . . .

— Te és szeretni! jegyzé meg Kajdacsy nevetve — hiszen ez előtt néhány nappal még Paczolay Margitot kérted meg s azt mondák már mátkás is vagy véle.

— Ejh, úgy hiszem csak nem fogtok utoljára még az ember szivéről is rendelkezni. Aztán ennél a leánynál nem volt mit keresnem; a kaczer hölgy saját hálójába került, . . . emlékeztek reá, hogy most két éve Keglevicset akarta volna kijátszani, de e játék közben annyira belé szeretett, hogy midőn közelebről meghallotta, hogy Keglevics a Marco leányt vette el, szemem láttára elájult. Soha se hittem volna [annyi érzést ily könnyelmű teremtésnél. Persze én is átlátam, hogy biz itt már nincs mit kereskedni.

— Csak térjünk e dolog komoly oldalára barátim — vágott közbe Herczeg — szó sincs róla, hogy te a dús özvegynek jószágait, és nem magát szereted. Thurzót és Batthányit reá fogom birni a lemondásra, mondj

le te is, hiszen e kincs nem tesz boldoggá s te nem vagy e jószágokra szorulva.

— Bizony szeretném tudni, hogy ha jó magadról volna a szó, tudnál e ily nagylelkü lenni? . . . mert hiszen különben nincs könnyebb, mint másoknak épületes tanácsokat osztogatni.

— Vádad — szólt közbevágólag az addig [hallgató Ártándy Péter, igaztalanul sujt; élet könnyen megtompíthatod a királyi kincstárnok által, kinek Herczeg kijelentette, hogy némely csekélységek kivételével, minden örökét és szerzeményét az ország hadi pénztárába fogja tenni.

— Azért, ha valaki esztelenül cselekszik, nem következik, hogy tettét más is utánozza. S legyen, hogy egyedül e jószágokért venném el . . . örökeim igen megapadtak s azt hiszem, mint tehetősebb sokkal könnyebben segíthetnék az országon is. Aztán hiszitek-e ti, hogy Zápolya haragjának az volna az oka? . . . Neheztel ő a Báthory nádorságáért s királyságra vágyik, hiszen mindenki tudja, hogy Mátyás halálakor atyja

mint hét éves gyermeknek fölébe tartván kezét azt mondá: hogy: csak e két ujjnyival lennél magosabb fiam, te lennél ma Magyarország királya,“ s midőn Mátyásnak Bécsben tudtul adák, hogy Zápolyának fia született, a csillagok rendéből azt jóslá: „hogy ma született Magyarországnak egy királya.“ Jól megjegyyeztek, hogy elébb jön fel nyugoton a nap, mintsem Zápolya e jóslatokat és királyi ágyból születését feledni tudná.

— Hogy vannak-e a Vajdának ilyen álmai sem erősíteni, sem tagadni nem akarom — mondá Herczeg — de mi közünk ez álmokhoz? . . . Mig a titok egy ember titka, addig nem veszélyes s oktalanság okot adni az álarcz levetésére akkor, midőn tudjuk, hogy az álarcz alatt a sátán arczára találunk. . . . Hát csak eddig tartott, csak addig tart-e áldozat-készségtek, mig érdekeitekkel össze nem ütközik? . . . Az első érdekedbe vágó körülmény már honszereteted gyilkosa? . . . Ugy meggyalázzuk egymást e lélekszövetség által; úgy be fog telyesedni szavad: hogy

nekünk, kik ez előtt két évvel oly szent lelkesedéssel álltunk itt, bogáncsot ültetnek a késő unokák sirunkra.

— Bizony nem is tudom mire e gyermekesség — mondá boszusan Móré László — haszontalan szabályok alá szorítani a férfi akaratot, megkötni a honfi kezét. . . . Mi jögon akarjátok reám eszközölni véleményteket, ha én jobbnak látom úgy, a mint én akarom?

— Nem vitatkozunk veled tovább — mondá Keglevics, miután társaival szót váltva nemes haragtól lángoló arczczal Móréhoz fordult — eskü nem köt, — elmehetsz; úgy is vége ott az érzelmeknek, a hol valaki sophismák útján akar a hazafiság kötélyei alól kibúvni. Eredj! . . . jó hazafi lehetsz nálunk nélkül is. Azon együvé működő gépnek, melyet mi alkotni akarunk, úgy sincs oly kerékre szüksége, mely a gép szerkezetének magát alávetni nem engedi. Mi baráti kezetszorítottunk egy czélra s midőn ezt tettük, megmondtuk e szövetség okát is, mely a teendők megvitatása s a már tettek helyessége megbi-

rálásában áll. . . . Egy pár kerék kihulltával talán tökéletlenebb leend a gép, de forogni fog, míg egyetlen rovátka lesz . . . Ha elhagysz, Isten veled!

Móré kalapját vette és távozni készült. Herczeg kísérletet tett még visszatartására és az Ujlaky herczegnő kezéröli lemondásra, de a birtokvágy, a csaknem megyéket tevő javak, sokkal jobban hatalmokban tarták már az ifju szivét, semhogy annak ellentállni birt volna.

Oda hagyta barátait, alig méltatva öket egy hideg köszöntésnél egyébre.

E percztől lehet adatolni Móré László haladását a sülyedés lépcsöi felé. Ha a lélek, csak egyszer is, fájdalom, belső megszügyenyülés nélkül elbirja türni a jellemén ejtett foltot, veszve van az úgy, hogy megmentését csak Isten ujjá eszközölheti.

A négyre apadt társaság szomoruan és sokáig hallgatva foglalt helyet az asztal körül Herczeg föltette magában, hogy az egész Ujlakiféle ügyben a királynál teend próbát.

Végre fölszólt Keglevics s elbeszélte a végvidéki várak sorsát, a mint azok egy-

más után elesni kezdenek. Kajdacsy a szászokhozi követséget vállalta el, pénzt gyűjtendő az országos kincstárba; mint mondá az öreg Börnemissza már ki is eszközölte e küldetését a királynál. Herczeg a csaták színhelyére vállalkozott s miután ezeket eldöntötték, viszont a belzavargásokra tértek. Ezeknek legfontosabbja jelenben a fejt emelni kezdő reformatio vala.

— Igen! — mondá Herczeg — ha a vakbuzgóságnak is fülei volnának a haza veszélyét meghallani s fölthagyni, legalább pár évre azon toborzással, mely nem csak honfit honfitól, de atyát gyermekétől, férjet nejétől választ el és hoz meghasonlásba. Az új vallás fejeire, vezetőire kellene hatni . . . de hogyan? . . . e fők úgyszólva titkosak s működésöket setétség födi . . . tartok tőle, hogy ez iránybani működésünk a kegyes kívánságok sorába tartozik.

Az eddig hallgatag Ártándy Péter most felkölt s kipirult arczczal közeledett a szólóhoz.

— Mire mind ez? — kérdé neki hevül-

ten — a vallásujítók a mint én ismerem őket jámbor hazafiak, hazájokat ép úgy szeretők, mint mi magunk. Vallás és hazaszeretet vallásuk elvei szerint nemhogy ellenkező, de egymásba forrt s egymást fejtő két eszme. Hagyjatok békét nekik senkit nem háborító és semmi törvényteket meg nem sértő hitők mellett; tudjátok elképzelni a hitet a politicától és tartsátok azt mintegy a családi, vagy magán ügghöz tartozónak, — a mint nem törödtök azzal, ha vajjon négy-szögletűnek vagy kereknek tartja valaki a földet: s legyetek meggyőződve, hogy az új vallást hívők mindenütt elsők lesznek, az áldozatban úgy mint a harczmezején.

— Ha rajtunk négyünkön állana — felelt mosolyogva Herczeg — hogy a türelemre magasztos példákat mutogassunk, — azt hiszem elméleti eszméidnek könnyen gyakorlatába léphetnénk: de egy ezred éves gyűlölséggel, egy ország lelkével van ügyed barátom, mely épen oly vakhittel védi a régit, mint az ujítók sajátukat. E harcz egye-

netlen s szakadása csak annyiban jelentékeny, mintha ütközet közeledtekor egy pár zászlóalyjat az ellenség táborába vezetnék.

— Hát azokra kellene hatnotok — vágott közbe lelkesen a halványból átszellemlétté vált arcú ifjú — azokat meggyőzni, hogy ez új hit sem bel- sem küléletnek kárára nincs; hogy ellentállás csak fejtí s visszatorlásra ingerli, — pedig hatalmas fegyver van kezében: az eszmék győzhetlen fegyvere, mely Németországon is azt tette, hogy midőn az egyesek befogattak vagy elítéltettek, egész városok lettek az új hit részeseivé.

— Ugyan barátom — szólt közbe indulatosan Keglevics — ha reád biznák, hogy két csoport közül, melyeknek egyike nyolczszáz, a másika ugyanannyi millióból áll, — az egyiket bírd rá, hogy elveiből vagy inkább csak azok iránti buzgóságából valamit adjon fel, — melyikhez fognál hozzá? . . . A nyolczmilliót akarnád kényszeríteni, hogy a nyolczszáznak engedjen, vagy megfordíva? . . .

— Csak olyan munkához fognék, mely

meggyőződéseem szerinti . . . száz gonosz ro-
vására is megmenteném azt az „öt igaz
embert.“

— Megvallom pedig — szólt Herczeg
— hogy ez ügyben reád számolék. Mi mind-
nyájan távozunk az ország közepéből, de itt
maradva is te volnál a legalkalmasbb közöt-
tünk. Nem rég jártál kint Németországon, s
így e vallás titkait ismered — pedig jó or-
vos csak az lehet, ki a beteg belszerkezeté-
vel tisztában van; ékesen szólóbb vagy mind-
nyájunknál, s arczodról a kibékítés szelleme
sugárzik. Vállald-el! . . . Nem arról van itt
szó, hogy vallásuk életével hagyjanak fel,
— hanem csupán toborzási buzgóságukat
szállítsák alább, míg a haza mentve lesz . . .
akkor aztán bizzák hitöket ha úgy tetszik akár
az ész akár a kar hatalmára. Vállald el! . . .
Én tudom, hogy te ismered őket s ők bizni
fognak benned . . . nevemben legalább meg-
esküdhetel nekik, hogy én sem magam sem
más által vallásukban háborittatni őket nem
engedem.

— Nem, nem, nem! — kiáltá elkapott

hévvel, úgy szólva magán kívül az ifju. — Épen most, most kell toborzaniok, míg az ellenök indult had nem szervezte magát! . . . Most kell terjeszkedniök, ha a kétes harcban elveszni nem akarnak; most kell működniök, ha azt akarják, hogy elébb karjaik le ne vágassanak; most kell meghalniök, ha azt akarják, hogy lepergett vérökből a hit és ne a kétségbeesés virága fakadjon! . . .

Ártándy Péter e szavaira barátai bálványokká lettek. Csak nézték e fölhevült arcot, mint földművesek az orruk előtt fölemelkedett léghajót s épen mint azok nem tudták, vagy nem merték tudni a bűverőt, mely azt e magaslatra emelte.

Csaknem egyszerre látszottak kérdeni tőle: ki vagy te? . . . Mi vagy te? . . .

— Az önérzet és meggyőződés embe-
re! — kiáltá lelkesedése tetőpontján az ifjú — ki megfogja mutatni, hogy semmivel sem rosszabb hazafi nálatok!

Ezzel köpenyét csalmáját kapta magára s sebesen távozott barátai köréből.

A nemsokára megérkezett Bornemissza

hat helyett csak három bús arcú fiatal talált ott.

— Nem megmondtam — kérdé szomoruan — hogy ne esküdjetek? . . .

* * *

Éjfél elmúlt már midőn a kevésre leapadt társaság eloszlott.

Herczeg elhatározta magában, hogy a mi még megmenthető, meg fogja menteni. Ez okból mindjárt a többiek után köpenyét, kalapját vevé, s megindult, hogy Tomoryt szállításán fölkeresi.

A zivatar elmúlt; a hamvas felhők nyugotra vonultak s az ég mint ragyogó mennyasszonyköntös terült el ezer meg ezer csillagvirágaival. Sötét volt, pedig égen csillag, földön csillag, s a fák gazdag lombjain mindenütt csillagok fénylettek: a kis fénybogarban, az eső visszamaradt csöppjeiben és az ősz Duna habjain.

Már épen a Ráczvárosba ért, hol Tomory szállása volt, midőn háta megett követő

lépteket és ruhasuhogást hall s visszafordulva, két beburkolt nő alakot lát, kik sebesen és suttogva akartak elhaladni mellette.

— Ah, bizonyosan valami syrenek, vagy cyrcék! — gondolá a lovag s nem ok nélkül, mert e tekintetben Buda akkor még gazdagabb volt mint jelenben.

— Csak siessünk — mondá a karcsubb csengő reszketeg hangon — úgy tetszik mintha, a távolból fegyveresek lépteit hallanám.

Nem emlékezett honnan és honnan nem, de úgy tetszett a lovagnak, mintha e hangokat már valaha, valahol hallotta volna! . . . Valami bűbáj rejlett azokban, mely lelkét akaratlanul megkapta s mit külobben szégyennek tartott volna; — hallgatózásra kényszeríté.

— Ne féljen kisasszonykám — biztatá suttogva a másik én is úgy féltem, mikor Pankáék legelőbb oda csaltak, de a mióta egyszer láttam hallottam, az óta egyszer sem tudnék elmaradni; majd meglátja, hogy a kisasszony is úgy jár.

— Ugyan Borcsa forduljunk vissza; én

úgy félek — viszonzá újra a lágy hang, de a mint lovagunkat észrevették, végképen elhallgattak s sebesen haladtak előre.

Azonban a gyanú, mely szívében keletkezett s a mondott szavak elégségesek voltak arra, hogy az ifju utjának más irányt adjanak, ki bizonyos távolban ugyan, de mindenütt követé a hölgyeket, nehogy hirtelen eltűnjenek szeme elől.

Perczre még is úgy rémlett, mintha a harmadik vagy negyedik gunyhó ajtaját becsapódni hallotta volna, — aztán néma lön minden.

Tudvágya és fölhevült képzelme nem engedték visszatérni; azért a gyanus ajtóval szemben egy kiálló szögben vont a magát s kezét kardja markolatán tartva, várta a történendőket.

Nem sokáig volt ezen fürkésző állásban, midőn a ronda kinézésű lak előtt egész csoport nő és férfi jelent meg. Koczogtak a ház ablaktábláján s valami jelszót morogva, a nyomorult ajtócskán beléptek.

A kaland mind érdekesebb színben tűnt

föl előtte; a vár felől rendszeres csapatok közeledési neszt hallá s részint tudvágyból részint az ezek általi meglepetéstől tartva, elhatározta, az ajtóhoz oly közel csúszni, hogy e bebocsátási jelszót kihallgatván, maga is becsúszhasson.

Egy köpad volt az ajtó mellett; elhatározá tehát, hogy a mellé vonul, hol részben legalább fődözve leend.

Czélját valóban elérte, mert alig pár percz múlva egy érkező pártól igen érthetően hallá e szot: „Abrahám.“

A jövő pillanatban maga is fölegyenesedett s a megszerzett talizmán, a titkok belsejébe juttatá.

Egy semmi rendkívüliséget el nem áru-ló, szegényes lak belsejébe jutott, hol kis mécs mellett egészen feketébe öltözött ősz férfiú lapozgatott valami aranyos kötésű könyvben, melynek lapjait nagy kegyelettel és áhitattal látszott vizsgálni.

— Dicsértessék! mondá az agg — a nélkül, hogy könyvéből fölpillantana.

— Mind örökké — szólt a lovag s két-

ségeskedve állott meg a szoba közepén, meglepetve a szoba hallgatagsága által. Miként lehet ez — gondolá — midőn annyian léptek be ez ajtón? . . .

Az ősz férfiú e közben folytatá olvasását s az ifju figyelmét, a mint a közeli körzetet tanulmányozná, rögtön egy halk, mintegy föld alól hangzó dal ragadta meg, mely koronta egy perczre egészen közel hangzott, mintha valamely föld alatti bolt ajtaját nyitották volna meg.

Ezalatt a jelszó elmondása mellett az öreg által fölnyitott ajtón többen léptek be, de ezek a „Dicsértessék“en kívül szintúgy nem állottak szóba, hanem az ellenkező ajtót kitárva a szabadba léptek. Herczeg átlátta, hogy itt nincsmi tenni egyebet, mint példájokat követni, ha magát elárulni nem akarja.

Ujra a csillagos eget pillantá meg; de a kis tér, és gyorsaság, melylyel, hogy kandiságot ne áruljon el, azt átlépnie kellett alig engedték hogy magát tájékozhassa.

Egyszerre egy közönséges pincze ajtó előtt látta magát. Az egész semmi különöst

nem árult el. Minden úgy volt rajta, mint az a legközönségesebb borházaknál szokott. Alacsony és keskeny tölgyajtók szegekkel sűrűn kiverve, rajta nehézkes zár és fölnyílt lefüggő lakat: csupán az ajtó előtt volt egy két szárnyu védfal, mely az ajtót s az abba betekintést bármely vizsga szentől elzárá mig valaki annak háta megé nem lépett.

Herczeg sem vette azt észre egészen mig oda nem ért. A megelőző perczben, valami nagy erős fény villámlott el szemei előtt s a jövő pillanatban egyedül találta magát; társai kiknek lépteit követé eltűntek.

Az éneket nem hallá többé, mintha a föld nyelte volna el mind azt, mi eddig rendkivülinek tünt fel előtte, oly hallgatag, otthonias volt kint és bent minden.

Az ifju azonban nem sokat habozott; egy perczig tekintett még a setétben körül, aztán kardja maroklatát fogta meg és belépett.

Lépcsőkre számolt, vagy setét titkos folyosókra, — annyival inkább meglepte azon látvány, mely rögtön, első lépésére elvakítá szemeit.

Egy nagyszerű, ives boltozat tárult föl előtte, mely boltjának legfelsőbb összefoglalásainál, — a vakító világitás daczára is láthatlanná vált.

Tömör de végetlen magosba nyuló hatszögű oszlopok, magából a hegy kénnel vegyült, átlátszó folpát kebléből vágva tarták e látatlan menyezetet.

Az ajtóval szemben egyszerű, gyertyátlan oltár állott s a roppant bolt közepén száz meg száz, oszlopokra függesztett, vagy egyesektől tartott fáklya fényében kis leborított kerek asztal körül két setét öltönyű férfi állott.

E nagy terem óriási oszlopaiktól elválasztott fülkéivel együtt telve volt a legkülönbözőbb rangú és rendű néppel, mely áhítatosan lecsüggesztett fővel, a földi üreg legnagyobb hosszában a két asztal körül hosszú, egymást felváltó folyamot képezett.

Herczeget első perczre telyesen hatalmába ejté e bűvölet s csak lassanként, a tárgyak megszokása által térhetett magához.

Hallott ugyan már valamit ezen úgy nevezett javított egyházak létezéséről, de abba egyszerre, mintegy bűvölet által becsöppeni, — ez fölülmúlt minden képzelődést.

És még ily fényes környezetben! . . . A közelgő és távozó hivek között lehetett látni Thurzó Elek kincstárnokot, Siklósy Petrovics Pétert és másokat a legfelsőbb nemesi rendből.

Az asztal mellett álló két egyházi férfit hiveinek kenyeret és bort osztogatott, valami ünnepélyes mormogás közben, mely csaknem rémesen hangzott e földalatti ürben.

Mi után e szertartás megtörtént, a népfolyam lecsendesülve, mintegy megfenekleni látszék, s az egész egyházat, megható mély csend tölté el. Minden arcz a föld felé csüggesztve, az imádat és alázat legmélyebb kifejezésével.

— Ezek tehát lutheranusok! — gondola a meglepetett ifju, s hogy észrevétlenül mindent beláthasson egy oszlop árnyékába vonult. Lelke viszont azon gyanuval kezdett

foglalkozni, mely idáig vezette s szemeit fűr-
készőleg jártatá a távol sokaságon.

Egyszerre azonban, alig egy lépéssel
előtte, suhogó mozdulatra lőn figyelmes-
sé, s midőn rögtön oda tekintett, két előtte
térdelőben fölismeré azon rejtélyes alako-
kat, kiket idáig kísért, s kik e veszélyes
kalandba ragadák.

Épen pár lépést akart tenni, hogy ha
lehet itt a világosságnál arczaikba tekintsen,
midőn egy a függő szószékről jövő áhitatos
imahang figyelmét egészen hatalmába ejté.

Igen! a rövidre nyírott haju, fekete
taláros férfin ki sem volt más, — mint Ár-
tándy Péter! . . .

Előbb rövid, megható imát mondott, s
ezt elvégezve, szenvedélyes, elragadott és el-
ragadó hévvel fogott az egyházi beszédhez,
mint ez az ujitók első apostolainál ismeretes
szokásban vala.

A közönséggel együtt Herczeg két tér-
depelő hölgye is fölállott, s a lovag nem áll-
hatta tovább, hogy melléjük ne lépjen.

Egy mozdulatot tőn előre s épen visz-

szaakart fordulni, hogy arczaikat lássa, midőn a bejáratnál szilárd, fegyveres léptek hangzottak s négy égő szövetnek, között, talpig vas mezben egy férfiú lépett be, ki kezében nagyszerű pecsétes foliántott tartott. A bejárást fegyveresek lepték el.

— A király és érsek nevében! — kiáltá s Herczeg e hangban Móre Lászlóéra ismere. A szónok elhallgatott s merő szemekkel bámult a csendzavaróra; a nép rémülten, kétségbeesve várta a kimenetelt.

— A király és érsek nevében — kiáltá még egyszer a látványtól szintén meglepett lovag, e föld alatti ürből senki kilépni ne merészeljen. A lutheránusok meg fognak égettetni! . . . *)

Egy halálos sikoltás rázta meg a léget; a gyöngébb idegzetű nők menten összerogytak; a férfiak aczéla magasba röpölt.

De Herczeg csak egyetlen sikoltásra lön figyelmessé, mely egészen közelében, úgyszólva háta megett történt s midőn megfordult karjaiban tartá az eszméletlen — Ilonkát.

*) „Lutherani comburentur“ Lásd az ez iránti törvényeket.

— Mindnyájan foglyaim vagytok! — kiáltá Móre László — a máglyák készen állanak számotokra ti eretnekek!

— Mielőtt ez megtörténnék — kiáltá a szószékről leszállt és előrefurakodott Artándy Péter, fekete öltönye alól széles fringiját elővonva, — mérdösszekardodataz enyém-mel.

— Ezután! — kiáltá gúnyosan Móre — én itt a felség személyét képviselem. Katonák! — kiáltott hátra, senkit ki ne bocsássatok!

De alig mondá ki a végszavakat, midőn fejét Herczegnek egy halálos vágása elől kellett félre kapnia, mely vállára is birtoly hatással, hogy vissza tántorodjék tőle.

Herczeg, balkarján alélt kedvesét tartva, mint kölykeiért vivó orosz lány vágott előre, s az erre készületlen vitézek meglepetve, de erős vágásokat kapva, hátráltak előtte. Az utóbbiak csakugyan hozzá vághattak alabárdjaikkal, mely — perczre bár — a lovagot is megingatta, de pár pillanat múlva, már szabadban érezte magát.

— Félre gyáva! — kiáltá Thurzó

Elek az utját álló Mórénak — az ország kincstárnoka beszél veled.

— Én itt csak eretnekeket látok — kiáltá Móre kardját kirántva — kik mindnyájan máglyán fognak meghalni. Vitézek! — kiáltá hátra szólva — vágjatok le mindenkit, ki ellent állni mer. . . . Előre! . . .

— Engem is?! . . . — kiáltá egy ezüst csengésű hang, s a tömegeből e perczben egy hölgy lépett elő, talpig fehér fátyol öltözetben.

A közellévők ajkairól a meglepetés kiáltása kelt. Az egész alak mintegy menyből jötnék látszék; arcza sűrű fehér fátyollal fedve s a redőzetben, mintha ezüst szárnyai is látszanának.

— Engem is? — kérdé a nő másodszor egészen Móréhoz hajolva s fátyolát perczre föllebbenté.

A villogó szemü harczfi meglepetve kiáltott fel s a felséges alak elől visszalépve, valamit hebegetts kardját leeresztve, utat nyitott katonáival.

— Nők! — kiáltá a hófehér alak —

szegődjeteK kíséromül! . . . Férfiak! legyetek nyugton, én meg foglak titeket szabadítani!

Az angyal eltávozott s lépteit a nők összes serge háborítatlanul követé.

Thurzó, Petrovics, Siklósi sisak rostélyaikat bocsátották le s a nők után át vágták magokat a tömegben. Ártándy egy ütést kapott hátulról s néhányad magával fogollyálön.

Igy sikerült a Zalkán által rendezett kísérlet.

* * *

Herczeg e közben a kis udvaron a Geléért teteje felé nyilást találva, sebesen haladt bécrczről bécrczre hágva édes terhével.

Aztán letért a Ráczvárosba s azon át a várba sietett, hol Verböczy szállása vala.

Itt, épen a kapu előtt, a vett sebek és fáradságtól elgyöngülve azon perczben rogyott össze, midön Ilonka eszméletre tért.

Egy sziv élete.

Már pirult a hajnal s Kajdacsí barátja hazatértét mind hiában várta.

Az utczák némák és nesztelenek voltak, még a szelindek-család is nyugodtan alszik a kis kertilak tornácán; a csalogányok s apró szárnyasok lassu sipegést hallatnak a gazdag lombu fák között.

Kajdacsy nem várhatta tovább, kilépett a kis tornácra s köpenyét magára vetve, oda hagyta a csendes lakot.

Egyetlen élő lényt sem lehetett még látni, csak a szöllőpásztorok kiabálása hallott.

idáig a hegyekről. A kis pesti várat és Dunát fehér ködtenger lepte el, melyből csak szellőcsapásra tűnt föl néha egy egy templom tornya.

A jó illatú, friss lég oly jól tevőleg hat ilyenkor az emberre, hogy csak élveztével érzi, mit veszített el, midőn azt máskor nem élvezé.

Kajdacsy Herczeg keresésére indult. Barátja tudatta ugyan véle, hogy Tomory föltalálására indul, de nem képzelhette, hogy hova lehetett ily hosszas időig? Valami véletlenség történhetett-e rajta, vagy Tomoryval eredt órákigtartó tanácskozásba nem tudta megfejteni.

Lépteit minden esetre Tomory laka felé vette, hogy ha esetlegesen arról jönne, találkozzék véle.

Már áthaladt a Fehérvárra vivő kereszt úton, midőn a vár felől koczogást hall s a fehérvári kapuból egy lovagot lát kilépni, ki figyelmét telyesen magára voná és megállni kényszeríté.

Talpig fekete palástban és fekete lovon

ült az, s öltözetén, mint arczán nem látszott legkissebb jele a földi érzületeknek s a világi hiuságnak. Széles karimájú szerzetes kalapot viselt s fekete talárja fölött egy fehér kereszt feküdt át a legdurvább, éktelenebb posztóból.

A halvány arcz, kiszenvedett vonások és roskadt maga tartásból, senki sem ismert volna, az udvariak rettentőjére, a szép nők bálványára: a büszke Tomoryra.

Fejét búsan horgasztá keblére s mitsem látszott ügyelni a véle szembejövö Kajdacsyra.

— Nos! — honnan, hova? — kérdé Kajdacsy a mélézó kantárát megragadva.

— A gyors haláltól, a lassu halálba! — mondá tompán a lovag.

— Magyarázd ki magad, — nem értelek.

— Egy embert akartam megölni, kit Györgynek hívtak, de szive helyett oldalát találtam. Nem tudsz még valakit, ki Györgynek nevezi magát?

Kajdacsy elsáppadt.

— De hát minő gyűlölség ez a Györgyök ellen? — kérdé remegve.

— Az Isten ítélete a gonoszok ellen, nézd e sorokat itt — s átadá Jolánka levelét.

Kajdacsy átfutá a sorokat; arczán a vérjétékott üzött, — végre erőltetett nevetéssel mondá:

— Bóhó! magamat is Györgynek hívják; s ha mindenkit megölsz, ki ilyen nevű, akkor kezd el Sz. Györgyön s végezd az utcza seprők sorain.

— Igazad van; csak ő volt az, egyedül ő lehetett.. Zápolya György!... Reszkessen az, ki e nevet harmad íziglen viseli s imádja az Istent, hogy a szerzetes szivét a feledés és nyugalom pókhálója szőhesse be!

— Ő! — kiáltá örvendetes meglepetéssel Kajdacsy — s most hova szándékozol?...

— Tudod melyik része fekszik az országnak legtávolabb e bünfészekről itt? ... kérdé a várra mutatva — a Szeremségre. Ott legelébb talál az ellenség; Sz. ferenczi klastromunkból várat építek s én leszek az első

kő, melyen orrát törje a török! . . . Isten veled! . . .

— Isten veled, Isten veled, ki lelkednek nyugalmat adjon küzdelmeid után! — kiáltá Kajdacsy s kifürkészhetetlen mosollyal nézett a távozó után.

A fentebbiekből megtudta, hogy Herczeg nem lehetett Tomorynál, azért egyenesen a várba tartott s kutatásainak sikerült is megtudni, hogy Herczeg seblázban fekszik Verböczinél.

* * *

— O! ti nem tudjátok, mit tesz nőt szeretni! . . . Élni nyomorult sivár életet, cél, irány, remény nélkül. Közel lenni a boldogsághoz anélkül, hogy egyetlen ujjal érinthetők; megtagadni saját érzéseinket, nem merve kimondani azon szenvedélyt, mely keblünkben dúl, azt izekre tépi; nem merve imánkba foglalni azon nevet, melynek egyetlen betűjéért, vérünket örömmel, fájdalom nélkül ontánók ki: mert hisz ez érzelmet szégyelleni, e szenvedélyért pirulni kell s ugy tanittat-

tunk , hogy azon fohászt , melyben olyat kérünk , mely más tulajdona , nem szabad az Isten kegyelmező vagy büntető törvényszéke elé bocsátani.

O! ti nem tudjátok mit tesz egy igy szeretett nő közelében lenni! Látni minden nap igézobájosan; minden percz új kecsket fejt ki , és tár föl; a szem, a fül össze esküsznek a sziv élete ellen s mérget hordanak lelkedbe, mely alá ássa annak életét, az ingerek ezer szilaj paripáját szállitva át a szeretett arczáról, szeméről, termetéről. . . . Az erény irtózatós tusára kél a szenvedélyek ez óriásával s győzzön egyik, győzzön másik: a végeredmény — kétségbe esés! A történet még nem jegyzett föl oly szellemet, mely e küzdelmen magát fölül emelni bírta volna, s ha fölül emelte, ércz szoborrá változott, melyben nem ismerünk az emberre többé.

S ha e nő, kit a kebel ily örült szerelemmel meg ragadott, — mert hisz a polgári törvények csak a tettnek, érzelmeknek isten sem szabott határt, — ha mondom az igy

szeretett nő, még a mellett boldogtalan is, s e boldogtalansága előttünk nem titok: mondjátok meg hányszoros itt a lélek küzdelme? . . . melyek azon korlátok, melyeket a szenvedélynek megtámadnia szabad, vagy hol az a menedékhely, hova a szellem vigaszért folyamodjék, vagy a tetterő küzdőterét találjon? . . .

Messzi mentem s a való, az élet még tovább ragad. Mit mondatok hozzá, ha elbeszélem, hogy e forrón szeretett, szerencsétlen nő titkai osztályosává tett: naponta látom könnyűit, hallom schaját, s nem tudok, nem szabad vigasztaló szót mondanom neki: tudom, hogy az, minek én egyetlen jeléért életemet adnám, megvettetik; az enyelgések jelei gúnnyal, az ömlengések hidegséggel dobognak vissza attól, kit ő elhalmoz velök, s kit azok törvényesen illetnek. Tudni azt, hogy az, kit e nőnek szeretnie kell, másutt fecsérli el azon érzelmeket, melyek emezt boldoggá tehetnék; órákig térden állva esdoly kegyekért, melyeket nejétől el nem fogad, megvet. Mind ezt, érezni, tudni, a nélkül hogy elmondhatnók valakinek, hogy rész-

vétre számolhatnánk barátainknál, vagy érzelmeinknek egyetlen jelensége helyeslésével találkozónék az embereknek!

Nézzetek reám . . . itt állok 24 évvel, a nélkül, hogy az életnek egyetlen örömét élveztem volna, vagy csak ismerném is. Egész életem a szenvedés nagy könyve, minden betű egy egy fájdalom. Mert az emberi élet boldogsága abban fekszik hogy érez, s az emberi nem boldogtalansága viszont abban hogy érez! Semmit sem tettem arra, hogy ez érzélem fölserkenjen; kerültem tárgyát, midőn vágyam magasodott s megrettentem ön magamtól midőn szenvedélylyé vált. O! de lehetett e menekülnöm? . . . Mit mondtam volna, midőn kért, hogy maradjak, hogy lelkének gyámra vigasztalóra van szüksége, hogy szelleme azon hitre támaszkodik, melyet ajkaim adtak át neki s hogy nélkülem öszsze omlanék; a következő kikelet virágai nem szeme előtt, hanem szive fölött víritanának! Lehetett e nem maradnom, midőn élete forgott kérdésben annak kit szerettem, ki életemet mentette meg, ki tett vágyat öntött belém s kinek e fájdalom

matköszönöm, mely eltemet, de melyet érezni még is boldogság. A vétetlent átkozzam e, mely véle összehozott, a sorsot, mely épen a leküzdeni akarás válperczeiben mindig szebb, magasztosabb alakban tünteti őt fel előttem? . . .

Mint egy fekete kereszt feküdt egész életemre e szerelem, ha akarnék sem tudnék s ha tudnék sem akarnék megválni tőle; fájdalmát nem adnám mások közönséges örömeinél s egy órai szenvedését a mindennapi élet boldogságáért. Ki valaha reménytelenül szeretett s e reménytelen szerelem boldogtalansága nem volt kedvesebb előtte, egy más remélhető szerelem boldogságánál az ne állítsa, hogy igazán szeretett soha!“

E szavak, melyek egy kebel titkos világába engedtek tekinteni — sötét börtön fenekén mondattak el.

Künn vész süvöltött s a Duna korbácsolt hajjai néha a börtön torony ablakáni berohannással fenyegetődztek, a börtön egyetlen lakója pedig nehéz léptekkel járta körül szük börtönét, mint az állatsereg-birtokos ketreczbe-zárt oroszlána. Nem volt egyetlen vágya,

egyetlen reménye, kivéve azon büntetést, mely reá várakozott s mely ily lélek megorvoslására egyedüli gyógyszer: — a halált. Ha semmi sem egyéb a halál, nyugalom és megsemmisülésnél, mily édes lehet az egy ily élet után: de ha még bírószerk elé is állit, hol az ártatlan szenvedés kárpótlást, az erény jutalmát talál, — akkor ilyen kebellet meghalni több örömet adhat, mint élni a föld minden boldogságával, a föld minden örömével.

Ez ifiu hite erős volt, lelke a mentő horgonyt feltalálta s egy édes szendergésbe ment át, melyet csupán az élet utolsó egyetlen kívánsága zavart fel: még egyszer látni őt! s ha ez megtörtént áldást mondani a bakó kezére; áldást mondani azokra, kik hagytak fel egy törvényt, melylyel midőn büntetni akartak, aligha meggondolák, hogy vele jutalmat osztogattak: a sziv csendes békéjét, megnyugvását, vagy boldogságát egy ki szenvedett léleknek.

A sors intett . . . s az ifiunak ez egyetlen kívánsága is teljesült. . . .

A börtön ajtaja megnyillott, s azon, pár

fáklyás kíséretében, egy nő alak szállott alá. Egészen feketében vala, s arczát sűrű fátyol fedé. Még egy pár hölgy lépett utánna, az elsövel ellenkezöleg csak nem túlterhelt fényü öltözetben.

A fátyolos közelgett a halvány fogolyhoz, s szelid, csengö hangon megszólalt:

— Oly sokszor voltál szivem vigasztalója bánatban, lelkem megtartója a kétségbeesésben, hogy szinte jól esik lelkemnek, hogy valahára, én is vigasztalhatlak....

— Köszönöm asszonyom — mondá megindultt hangon a fogoly.

— Minö átkos hely! — mondá a fátyolos, a nélkül hogy fátyolát fellebbentené, a szük torony-börtönbe körül tekintve, — és e falak! . . . mintha azon szerencsétlenek halál veritéke ülte volna meg, kik e borzalmas helyen meghaltak, oly nedves! . . . és neked e helyen kell ülnöd? . . . hisz ez vér lázító, ez fölülmül minden embertelenséget. Azt hiszem hogy ha e falak között csak óráig kellene is ülnöm, megörülnék . . . Szenvedsz úgy e?

— O asszonyom! felelt megadóan hátra

tett kezekkel az ifju — az anyag fájdalmait csak nyomnak, de nem törnek meg, a lélekéi nélkül. Azonban az idő közelg s azon kapocs, mely azért adatott test és lélek közé, hogy egymást szerencsétlenné tegyék — feloldatik; még egy súlyos, de rövid szenvedés, — aztán vége lesz mindennek.

— Nem, nem — vágott közbe a fátyolos, az már nem fog megtörténni. Tudod-e hogy kegyelmet nyertem számodra; hogy száműzve bár, de szabad leszeszsz, s a száműzetés helyét nekem hagyatott meghatározni? . . . A holnapi ünnepre szólító harangszó megszabadított e börtönből.

— E börtönből? monda keserű mosolyal a fogoly. Tudod-e asszonyom, hogy az a kör, melyet ti szabadnak neveztek, még nagyobb börtön nekem; mintha fogoly csalógányodat kalitostól együtt, kerted valamelyik fájára tennéd ki. Mert hisz a szabad léget szivná; egy tágas kört látna maga körül, hallaná madártársai búpanaszát, öröm csicseregéseit, étele itala bőven van, miije hibáznék még neki? . . . O asszonyom nem az a fogoly,

ki zárva van, hanem kinek lelkén fekszik egy törhetetlen békó, tőle elválhatlanúl, mint kereszties pók keresztje, s e rab lélek, sem lánczát lerázni sem azzal együtt felemelkedni, nem tud, nem akar és nem bir! . . .

— Nem értelek. —

— Nem is szabad értened; ha nyelvem tudná mit szivem érez, elharapnám mint Szent János. Csak annyit mondhatok, hogy midőn szent zsolozsmával ajkamon, azon máglyára léptem volna, melytől nagy lelküséged megszabadított, ott, ezer gyűlölő szemtől bámulva, gúnyoltatva, a farakás felcsapó lángjában boldogabb lett volna lelkem, mint most midőn azon keserű gúny szót fogják elmondani fölöttem: „szabad vagy“! . . .

— Talányokban beszélsz, s e szerint nem vigasztalhatlak, de gondoskodtam arról, hogy akkor, midőn a végzet által lelkedet téllenségre hitted kárhoztatva, épen a legnemesebb, leglelkedhez illőbb tettek részese lehess; egy nagyszerű eszme megtestesítője, végrehajtója. Jaj nekem, hogy lelked egyetlen sebére is irt nem adhaték, de hol-

nap, fölmentésed után elvárlak palotámban, s tudodra adom teendőidet. Addig imádságom és a mindenható legyen veled! . . .

A fátyolos kezét nyujtá, melyet a fogoly térdein érintett leheletével, a nő pedig megfordulva, kíséretével együtt távozott.

A világosság, a zaj együtt tűnt el veles a börtön viszont néma lön és sötét. . . .

.

A fiatal fogoly, ki nem volt más, mint Artándy Péter, a királynő eddigi titkos udvari lelkésze, másnap csakugyan királynője előtt állott.

— Nem tudom, — kezdé a királynő — megnyeri-e tetszésedet az, mit én nemes lelkedhez méltónak, sorsoddal egyeztethetőnek találtam?

— Minden esetre felséges asszonyom; akár mi legyen az, előbb lettparancsá előttem, mint agyadban gondolatul megszülemlett volna.

— Tudhatod szólt a királynő — mi irtózatoss veszély fenyegeti koronánkat a török részéről. A hatalmas szultán, s az Ozman nép

soha sem volt nagyobb erőben, mint most, s egyetlen óhajtása nemzetedet, mint egyedüli védbástyát terjeszkedhetése ellenében, megsemmisíteni. Mi itt minden lehetőséget megteszünk, kardal és erővel: neked adatott volna azon szent hivatás: tenni a tulsó oldalon ésszel és szellemi úton.

— Hogyan?

— Tudhatod — folytatá a királynő — mennyi bajok van e szultánoknak Persiával; azt is halhattad, hogy egy idő óta ugyan ott, a vallásos és politikai czélú lázadások egymást érik. Van pedig a persa földön egy ember, ki nek egyetlen szem hunyorításától függ Persia sorsa; egy intése milliókat kelt föl és vezet harczra; szava orkánná bir válni, mely pusztitón zúg el a pusztává tett hazák felett. E férfit: Sofi Izmael, ellensége mindennek, mi török, s elég bátor, elég vakmerő, mindent megmozdítani, mi hazáját, a zsarló tömegetől megmentené. Lehet, hogy női szemmel, s igen könnyen fogtam föl, azon vészeket, melyekkel küzdeni kellene annak, ki idegen hazákon keresztül, dühösen — ellenséges nép tö-

megeken át e persa apostolhoz akarna jutni; e barbár népek szokásait, nyelvét kellene értenie; talán életét veszélyezteti és ezer nélkülözésnek lesz kitéve; de ki volna kivüled, ki saruját e célra fölkötné, ki e hivatásra képességgel bírna, s ki végre hazája szerelmének ez áldozatot képes volna hozni?

— Nagy vagy királynő, mert azon nagy könyv betűit, mely Istenen kívül oly kevésnek adatott; a szivét képes vagy olvasni. Óh ha tudnád, hogy vannak a léleknek, a kebelnek oly különös megfordított munkálódásai, melyek a más körülmények közti fájdalmat gyönyör és élvvé varázsolják; melyek magát a reménytelenséget, a megsemmisülést teszik a remény és élet forrásává! . . . Ha tudnád királynő, hogy halálos ítéletünk jöhet oly helyről, hogy szavai keblünknek az üdvösség kapuját tárják föl, s e kimondott ítélet végrehajtására, úgy vágyunk, mint a mákonyívó rohan be rejtett fekhelyére, hogy kellemetlen külső benyomások után, végre magát édes álom ölébe ringathassa! . . .

— Nem értelek — szólt közbe a királynő.

— Nem is akarnám, — az értelemnek fűlánkja van, azért szokták mondani, hogy az ész éles. A pálya, melyet számomra kitűztél nemes lelked tükre, s leborulva fogadom azon kegyet, hogy e tükör keritvényébe pillanatra az énarcomat is visszasugározni engedted. Büszke vagyok reá, hogy engem ért választásod, s e büszkeség lelkem vég dicsősége. Isten veled királynő! Ha nem térnék többé vissza, s mig eddig hozná, elfeledné nevetemet a hir, legyen egy pillanata lelkednek, — melyben egy utánnam mondott ima-gondolattal foglalkozzék, s azon sziv, mely e földre czél nélküli küzdelmek végett vala teremtvé, boldogan fog utolsót dobanni, ama gondolatra, hogy, habár pillanatra is, tieddel találkozott. . . . Az ég áldása lebegjen feletted!

E szavak után a királynő köntösszegélyét érinté ajkaival az ifju, s megfordulva, bő mentéje szárnyát hajtotta át bal vállára. Mielőtt azonban a királyi kettős ajtó szárnyak utoljára becsapodtak volna előtte, vissza tekintett a királynőre, kinek szemeiben két nagy könyecsep ragyogott.

Először életében volt boldog. Érezte: e pár könnycsepp szomját oltandja el a pusztában, világot fog adni az éjben, s enyhületet a nap forró sugárai ellen.

Sebesen haladt le a várdombon, s még azon éjjel utnak indult a veszélyes vállalatra.

Pár percz a menyországból.

Boldog szerelem! . . . Mennyi szenvedésnek, fájdalomnak kellene rakásra gyűlni, hogy kéjeidet ellensúlyozza?! . . . Egyetlen pillantatért, mely a kedves szemektől repül, hány óráját, évét türnök el a fájdalomnak? . . . Egyetlen csókért, mely a rózsa ajkról fakad, hány éj könnyűit, hány nappal fáradalmaid áldoznók fel?! . . . Ha az élet csak kísérletnapja is egy öröklétnek, — szerelem nélkül nem felel meg e célnak . . . Hisz micsoda érdem más akadályokat elhári-

tani, mint a szereleméit? . . . Minő dicsőség más szenvedély hullámai ellen úszni, mint a tieid ellen boldog szerelem! . . . Hát még akkor, ha a földi lét még előizletéül is adatott a menyországnak?! . . . Ugyan szedjétek össze a fukar aranyhalmokróli álmait; a költő bábér-, a bajnok borostyán-koszoruit; kérjétek el a dobozó betölt vágyait, az uralkodni vágyó trónra léptének első perczeit s hasonlítások össze az ifjú kebel azon érzetével, midőn keble leánykája először hajol fejével vállaira s remegő hangon suttogja az „igen“ szót! . . .

Herczeget sorscsapás érte — balkarján keményen meg volt sebesítve, — de e csapásért áldotta a végzetet s kívánta volna, hogy ily eredményü veszedelem mentől gyakrabban érje s a jelenlegi mentől tovább tartson.

A test fájdalmai nem képesek elhallgatatni a lélek örömeit, — de azon öröm, mely a lelket éri, nem egyszer hegeszti be a testen ütött sebeket.

Ő boldog volt; ilon virasztott fölötte és gondoskodott érette!

Midőn ugyanis a Verböczy háza előtt összerogyott, a magához tért Ilon lélekszakadva rohant föl a lépcsőkön s segélyre szólta a cselédséget. Ezek segélyével aztán az eszméletlen ifju is fölvitették.

Lázás álmaiban, a vér torlódási — küzdelmeiben, a képzelet túlcsapongó hevében egy kép állott előtte, kedves és már megjelelése által is boldogító; ott mosolygott vagy könyezett előtte, félre simította fürteit s néha úgy tetszett, mintha a bársony kezek alig észrevehető terhét hosszszason érzene! . . . Sokszor viszont úgy rémlett neki, mintha már ébren volna s az, kit előbb álmaiban látott, valóban és ébren előtte volna; mintha sebére jeges ruhákat borítana s oly gyöngéden, édesdeden szólna hozzá! . . . Aztán elmondott ő is mindent, mi csak szivén feküdt s a kis piruló leány nem haragudott érte. . . .

Midőn napok multán végre egészen eszméletre tért, magát egészen idegen lakban és körzetben találta.

Még csak hidján állott az álom és éber létnek, midőn tekintete a belépő Ilonra esett,

ki részvevő arczzal közelgett ágyához s egyszerüen mintlétéről tudakozódott. Utánna öcscse a kis négy éves Imre jött a szobába, egy nagy gyertyánfa lombbal, s helyet foglalva Herczeg ágya mellett, a zöld ágot — mint lát-szék már telyes gyakorlottsággal, lég hűsítő és legyezöül használta. Ilonka nem messze fejétől egy karszékben foglalt helyet s azt hívén, hogy a beteg még mind lázálmaid folytatja, [csendesesen kezdett el kötni. A nap délen állott. O milyen szép volt ő egyszerü barna házi öltönyében, kihajtott kis fehér gallérja és gyöngyrakott pártájában? . . . A lo-vag, mintegy igézettől bűvölten bámult a kedves alakra.

— Hol vagyok én? — kiáltá meglepetés hangján ébrenlét ez, vagy álom? . . . Kegyed az valóban Ilon? . . . oly hoszszasan aludtam; s talán ez is még csak álom?

— Nem, legyen nyugodt, — kegyed ébren és itt lakunkban van, most üdül föl seb-bajából, melyet mentésemben kapott. Miként fogom kárpótolhatni e sok drága vért? . . .

— O, ne beszéljen kárpótlásról — mon-

dá a lovag Ilon kis kacsóit megragadva, — mi-
dön szabad kegyedről gondolkoznom, ha
egyetlen pillanatát ellesnem lehet, már kár-
pótolva volnék egy elvesztett élet-, egy el-
vesztett üdvösségért is.

— Na, ne heveskedjék lovag — mondá
Ilonka szemlesütve s érzelmeit a részvét kö-
penyével alig rejthetve — kárt tesz magának,
hegedt sebei feltörhetnek.

— Ah Ilonka — kegyed az egyiket
ápolja s ápolás közben a másikat ejti, mely
ezerszer mélyebb s oly közel van a neme-
sebb részekhez. Hosszu, lázas álmaim voltak;
vérem hullámot hányt a kitágult erekben s
mellemen a halál ólom-súlyú lábai feküdtek,
s még is, bár ez álmok örökké tartók lettek
volna! Elmondjam-e ki és hogyan volt e lá-
zas álmoképek tárgya? Akarja-e hallani azt a
boldogságot, melyet az anyag hánykodó szen-
vedései között, angyalokkal társalgó lelkem
élvezett? . . .

— Nem, nem — mondá sebesen a le-
ányka — a sok beszéd ártani fogna, talán el
is hagyom kegyedet, hogy viszont nyugalom-

ra térjen, — elküldök barátja után, hű legénye itt az ajtó előtt vár. . . .

— Csak perczig még — mondá esengve a lovag — hisz e pár percz a meny üdvösségét hozta le nekem s több gyógyhatással birt, mint a világ minden gyógyszere. Igen! . . . nem is tudom, — valami fontosat akartam mondani . . . nem nem, csak mutatni akartam, nézze . . . s ezzel kebléből valamit kivonva, Ilonnak nyujtá.

— Ah, a hervadt rózsa! . . . kiáltá az, roszzsul rejtett örvendő meglepetéssel, — az bizony nem érdemelte, hogy ily sokáig tartsa kegyed . . . hiszen az egész egy hervatag virág, csak egy érintése a szélnek s pora sem lesz többé. . . .

— Hát magáért a virágért tartottam én ezt? . . . hát az emlék, mi hozzá köt, hát a kecses fő, melyen nyugodott s az ezerszer áldott kéz, mely megszentelé? . . .

— Igaz! — szól közbe Ilon a feleletet kikerülni óhajtvá — kegyed akkor bemutatott barátja: Kajdacsy ő kegyelme már többször

volt itt nálunk s majd minden nap eljött meg-
nézni önt. . . .

— O Ilon Ilon! ne kerüljön ki, én lel-
kem belsejéről s azon végzetteljes vonzalom-
ról beszélek, mely azon emlékezetes éj óta
keblemhez forrott; azokról a boldogító ál-
makról, melyeknek tárgya mindannyiszor
kegyed vala, de nem ily kökemény szívvél
nem ily közönyös lélekkel. Tekintete s szép
lelkének tükre: e kedves arcz oly élénken
maradtak lelkemben, hogy látása után egy
évvel, híven vászonra tudtam tenni; hangja,
mely két év előtt csengett először és utoljá-
ra fülembe, oly mélyen volt lelkembe
vésve, hogy két év után csupán e hangok
suttogó bűvölete által, azon rejtelmes ürbe
varázsoltattam.

— Hogyan — kiáltá meglepetve Ilonka
— s kegyed nem lutheranus? . . .

— Sejtelmem sincs e tudományról.

— Hála Istennek — mondá könnyült
kebellel s mintegy akaratlanul a leányka — mi
közben szép szempilláin pár nagy könnycsepp
csillogott.

— Istenem — sohajtá a beteg — hiszen megint másra vitte a beszédet; lelkem előtt bujóskát játszik, mint a gyermek! De én nem akarom e pillanatot nyomtalanul veszteni el; olyan vagyok mint a vízbehaló, kit ez egyetlen gyökérszála tart a partnak, az üdvösségnek. Ah! egy vésteljes étellel nézni szembe, melyben minden kincsünk kockára van téve, akkor is borzasztó, ha a vész pillanatai közé a boldogságéi is furakoznak: de küzdeni, élet halálharcot vívni, a nélkül, hogy lenne egy kar, mely támogatna, egy kebel, melyre a vérveritékű főt hajtsuk, kitől a reménynek egyetlen szavát halljuk, — ez felyülmúlja az emberi erőt s érték nélkülivé teszi azt is, miért küzdünk. . . . Vagy, — Istenem! . . . egy lélekölő gondolatra jöttem: — kegyed bizonyosan mást szeret?! . . . Csak egy perczre engedje e kezet megfognom Ilon; csak egy perczig e szép szemekbe tekintenem, — hiszen ennyit nem tagadhat meg tőlem — aztán adjon üdvösséget, vagy halált . . . ugy-e mást szeret Ilon? . . .

— Nem szép, hogy ön úgy faggat —

mondá a piruló leányka — hátha már most csak azért is mást szeretek?! . . . Vagy épen nem szeretek senkit. Hány nő él a világon szerelem nélkül? . . . De kegyed sokat is beszélt már, majd láza visszatér, — szófogadatlan! . . .

Talán a tétovázó tekintet, melylyel a kis leány ide s tova nézett, vagy e kapkodás tréfa és dacz között tevék azt, hogy a lovag boldogabbnak üdébbnek érzé magát, mint csak pár perczel is elébb.

— Akarja-e hogy éljek Ilon? — kérdé elragadó hévvel — érdekében fekszik-e az én életem, vagy gyógyulásom; hullatna-e könyüt, ha meghalnék?

A kis leány mintegy össze látszott rázkodni e gondolattól; aztán összeszedte magát s vidáman felelt:

— O, ne féljen kegyed; a szófogadatlan gyermeket nem veszi el az Isten; aztán még más példabeszéd is van, a mivel vigasztalhatnám. . . .

— O, tudom — mondá nevetve a lovag — rossz fejsze nem vész el, — de az Iste-

nért ne tréfáljon tovább, hogy képes oly kegyetlen lenni. Parancsolja-e, hogy vigyázzak életem és egészségemre?...

— Ah — szólt hallgatózva a kis leány; kocsi zajt hallottam, bizonyosan atyám tért meg a gyűlésből, sietnem kell elébe. . . .

— Csak egy szót — kiáltá csengve a beteg — csak azt az egy szót: ha parancsolja-e, hogy vigyázzak magamra? Ilon tréfás pathosszal fordult vissza az ajtóból :

— Parancsolom, persze parancsolom — mondá hamis mosolylyal — hogy ne félténém azt az életet, mely az enyémet megmentette.

Az angyal ellebegett; de lépése repülő, könnyü volt mint tavaszi lepkéé. Hasztalan vett föl álarczot az arcz, az ész, az ajk; a lázas öröm mely járásán, viseletén előmlött; a szemek tiszta tűzű ragyogása s az elötörő, ujjászületett kedély mutaták, hogy az özfi meg van sebezve, s a vadász nyilát benn a kebelben hordja !

Verböczy a lépcsőn jött fel. Fénylő fekete szemei s neki vörösödött, külömben is vérmes természetü arcza mutatták, hogy he-

ves gyűlésből kellett jönnie: azért egészen váratlanul esett, midőn a lépcső közepén leánya rohan elébe s nyakába borulva, örömkönyűs szemekkel rebegi:

— Atyám, atyám ő nem lutheranus! . . . csak úgy esetlegesen vetődött oda, mint én.

— Eredj bohó leány — mondá az öreg ur — egészen megzavartál; hát ki az az ő? s mi közöm nekem hozzá lutheranus e valaki, vagy nem lutheranus? . . . most egészen más komolyabb dolgokkal foglalkozom . . . hát ki az a nem lutheránus?

— Herczeg, az én életem megmentője.

— S aztán, mi közöm nekem Herczeghez?

— Semmi! semmi — (de annál több nekem! gondolá a kis leány) csak valamit mondtál a minap, tudod, mikor Thurzóék itt voltak ebéden.

— Hát mit mondtam, jut is nekem most eszembe — szólt a leányától átölelt atya a lépcsőkön felmentében.

— Hát . . . én bizony már nem is emlékszem, — de még is . . . (azt mondta volt

az öreg úr, hogy leányát sohasem adná lutheránushoz) A kis leány egészen fennakadt úgy hogy atyja megütődve nézett vissza reá.

— Nos?

— Hát azt atyus, hogy a lutheránusokat nem igen szereted.

— Oho! egyebet mondtam . . . tudom már, — na hiszen megállj, — csak dolgaimat végezzem el, majd reád piritok rosz leány! — tudom már mi nem jutott eszedbe.

E közben a lépcső legfelső fokára értek s az öreg úr megcsippentve elpirult leánya arczát, szobájába távozott. Ilonka pedig be-szaladt hálószobájába, becsukta az ajtót s ágyára borulva sirt mint a gyermek, de soha mosolygás és öröm nem tette őt oly boldoggá, mint e könyük, melyeket úgy is hívnak, hogy „fájdalom gyöngyei.“

Ez alatt Herczeg a kis Imrét bal kezével ágyára emelte s elkezdettek társalogni együtt. Nem sok kellett, hogy a kis fiuval te s tu pajtások legyenek. Eleinte vonakodott ugyan a legény, de egy kis fekete csikó ígérétének nem volt képes ellentállani, s mint

ily gyermeknél szokott történni, ha egyszer szája fölnyilott, nem is engedett többé mást beszélni.

— Hát te kis fiam miért hoztad ezt a zöld ágat?

— Hát, hát . . . bácsit legyezni . . . Ilka kérte Imrust, hogy legyezze, mert különben bácsi meghal. . . .

— Hát kis fiam miért nem akarod, hogy én meghaljak, mi közöd neked az én életemhez?

— Mert én szeretem Ilonka nénit.

— De hiszen Ilonka néninek nincsen semmi baja?

— Dehogy nincsen! . . . mindig mindig sirtunk, mikor bácsi úgy forgatta a szeméit s olyan czifra meséket beszélt.

— Ilonka is sirt?

— Sirt bizony és azt mondta, hogy ha nem ügyelek, hogy bácsit pipi ne bántsa, hát bácsi meghal, aztán ő is meg fog halni s elviszik a békáknak a földbe.

— S azt mondta, igazán azt mondta? — kérdé örvendetes arcczal a lovag, kinek a

kis fiúvali társalkodás nagyon inyére kezdett válni. De hát miért akarja Ilonka néni hogy én éljek? . . .

— Hát... biz én nem tudom — mondá a gyermek okos képet csinálva.

— S egyebet nem mondott Ilonka néni? . . .

— Nekem nem mondott semmit, de beszélt Laurával eleget, mikor azt gondolták, hogy én alszom . . . Laura azt mondta, hogy ő Szécsy bácsit szereti, Ilonka meg azt mondta, hogy neki nem kell más, csak a beteg bácsi, s hogy ha a beteg bácsi meghal, hát ő elmén az — asszonybarátokhoz.

— O, te kedves kis gyermek — szólt a lovag a kis Imrust magához ölelve s örömeben összecsókolva — egyebet semmit nem hallottál?

— Nem, csak hogy sirtak, meg suttogtak, de én nem sokára elaludtam.

Még tovább is folyt volna talán a társalgás, ha az orvos be nem lép, ki Herczeg sebeit megvizsgálván, a legmegnyugtatóbb megjegyzéssel távozott.

Másnap Herczeg már annyira magához tért, hogy midőn a kis Ilonka szokás szerint estebédjét hozatván be, meglátogató — a beteget ágya helyett egy zselyeszékben találta. Fél keze fel volt kötve; arczán semmi változás, csak szemei ragyogtak fényesebben és arcza volt a szokottnál halványabb.

— Ah! — mondá vidáman az érkező, már fenn járunk? . . . nem fog-e megártani? — megálljon, egy vánkost teszék lábai alá, s gyermekes egyszerűséggel hajlott le a mondotat telyesíteni.

— Azt nem engedem — kiáltá a lovag ovakodva s midőn a leányka még is tenni akarta, fölkiáltott: nos! én mindjárt sebesült kezemmel veszem el, ha el nem ereszti.

E fegyver győzött; a leányka átengedte s az ifju maga tette azt lábai alá.

— De e tányért csak megengedi tartanom? — kéri Ilonka.

— Nem, semmi esetre! — kötekedék a lovag, — csak egyetlen föltét alatt....

— Nézze az ember! még ő szab föltételeket . . . Nos?

— Tartsa számhoz azt a kis kacsót, mellyel tartani akarja.

— Nem, már azt én semmi esetre!.. elég hogy ide ülök mellé e székre, — egyék itt e levesből, vagy e tejhabból, mindkettő gyöngé és táplálékony, — magam készítettem — tevé szemérmesen hozzá.

— Ah! már úgy . . . de nem, mégsem. Ha kérésemet nem telyesíti, én sem eszem semmit, hogy haljak meg éhen.

Sokáig kellett vitázniok, mig a lovag állhatatossága végre győzött s a kis kéz, mint lepkeszárny elsimult lázas ajkai előtt.

Ekkor aztán meg lön engedve a tányér tartása is s a lovag életének legboldogabb perczeit élvezte.

Halkan és kiméletesen reá vezette a szót a kis Imre beszédjére is, s a piruló arcz, reszkető kezek elárulák, hogy a gyermek nem moudott igaztalant, midön a könnyükröl és fenyegetésekröl beszélt. . . .

A beszéd hosszura, igen hosszura nyult; a nap arany golyóját elfödte a Jánoshegy s a Gellért felöl a teli hold méla fénye rezgett át;

az ablak felnyitott zöld rostélyzata között; az esti szél virágillatot hordott a hegyek felől. A boldog pár mind ezt alig vette észre; a kis Imre ott incselkedett a fekete kandurral előttük s kérdéseivel, hol egyik, hol másikhoz szaladt, egyiktől sem kapva feleletet.

Ah! Istenek, ha van hatalmatok s találtok a földön telyesen méltót a holdogságra, – miért nem állitjátok meg ilyenkor a napot; miért nem nyujtjátok e perczeket annak számára egy öröklétté? . . . Bizonytal féltek, hogy nem óhajtaná többé a menyországot!

Kéz kézben nyugodott; lelkök előtt összefolyt múlt jelen jövő, a képzelet, mint vilány az országokat, percz alatt röpült az első álmakról, a meglátás első perczétől, a jövő virágos rétjéig, hol minden szálról viszont csak mézet hozott a jelen perczeit édesíteni.

Mily isteni a léleknek e harcza; e kétes ingadozás a tenni és nem tenni, mondani és hallgatni között; midőn a lélek kiesik szokott utjából s mint ragyogó üstökös, tévelygő, de dicső pályákon halad! A szemérem kis Istenne fenyegető ujjacskákkal áll az ajkak mel-

lett s gyakran még is elvéti mit kell elzárni, mit kibocsájtani! Egyszer azt mondjuk ki, mit gondolni akartunk s máskor mit mondani gondolánk, maradt meg ott benn, az eszmék műhelyében!

Midőn a nap arany golyója a Jánoshegy ormán megállani látszott, a kis Ilonka ujjai legparányabbikán egy gyémánt szemü arany kigyócska — a végetlenség és örökkévalóság jelképe — ragyogott s a lovag egyik ujját egy két, egymásbatett kézről álló karika ölelte körül: de a teli hold első sugárai a két gyűrüt megfordítva találták: az örökkévalóság Herczeg ujján volt, s az örök szövetség jelképét Ilonka viselte. . . .

— Mikor lesz teljes értelme e jeleknek? — kérdé borusan az ifju? Mikor forr a mi kezünk is ily örökre eggyé s mikor nyomja jegyét boldogságunkra az örökkévalóság?! Ejh, mit törődöm a jövővel, midőn a jelen percz ily örökre-kiható üdvösséget termett számomra. Ugy-e Ilonkám, lelkem szép Ilonkám nem fogsz elhagyni soha?!

— Ah — suttogá a leányka — csak te

el ne hagyj engem, — hisz mi nem keressük mint ti máshol a boldogságot; mi nem sietünk dicsőségért a csaták — s fény-vágyért a gyülések szózatos termeibe.

— O nem dicsőség az, melyért nekünk küzdeni kell, hanem az élet! . . . De hagyjuk ezt másnak, most egy pár percét loptam le az égnek; csak egyetlen angyalát látom színről színre s e perczek emlékével és érzetével is együtt jö a keserűség? . . . Beszéljünk a jövőről: kis mezei lakunk, virágos kertünk s csalogányos lugosainkról.

Az ifju pár újra az ábránd világába lépett: rózsaszín felhő borult a világra; a képzelet megnépesíté a boldogság berkeit, egy könnycsepp nem feküdt az egész országon; boldognak láttak mást s boldogok voltak magok is.

A játszó szél összefonta az ifju gesztenye- s a leány ében fürteit; az érzelem pedig eggyé füzte sziveiket a legtisztább első szerelem elfeledhetetlen álmaival, örömével, vágyaival és boldogságával.

Mig így, a legédesebb boldogság kebe-

lén röpkednének lelkeik: egyszerre megnyílik az ajtó, s belép Verböczy egészen házi-
asan öltözve, nyitott bő zekében.

A kis Ilon csak akkor vette észre, hogy beestveledett.

— Jézus Mária! — kiáltá — hiszen egészen besötétedett s a lámpát még sem hozzák.

— Na ugyan jókor jut eszedbe szép leány — mondá az atya s a kiosonni akarót átölelé — de hiszen már nem mégysz egy toppot sem, — ha eddig itt felejtetted magad, — maradj itt tovább is, mindjárt adok neked egy kis arcz-festéket; majd behozza a lámpát más is.

— Uram bátyám! — szólt Herczeg a székből fölkelve és ünnepélyesen — miután a kegyetlen végzet a feledésnek ily nehéz álmát küldötte reánk s miután bátyám uram arczpirosítót szánt számunkra: nincs egyéb hátra, minthogy e pirt vissza halványítsuk s büszkévé tegyük magunkat reá. Én ezen-
nel ünnepélyesen megkérem Ilonka hugom kezét. . . .

— Ho, ho hó! — kiáltá tréfás visszahökkenéssel az öreg úr — ne oly tüzesen ifju barátom! addig még sok van hátra, — először is két igen fontos és ünnepélyes kérdést tesztek hozzátok. . . .

Az ifju pár megütődve és borus arczczal várta a történetendöket. A lámpa behozaték; az öreg úr le s föl járt a szobában s az ifjak zavarán, kik mint ecclesia-követők álltak előtte, gyönyörködni látszék.

Egyszerre kitört belölle a jó kedv, s örömtől ragyogó szemekkel fordult Herczeghez :

— Te fiatal ember — kérdé csalfa pathoszszal — szereted-e azt a balodon álló nőszemélyt?

— Szeretem telyes lelkemből — kiáltá átszellemült arczczal az ifju.

— És te leányzó — folytatá az öreg úr rendületlen, dévaj konoksággal — szereted-e e jobbodon álló ifjút? . . .

Ilon oda borult atyja lábaihoz s szemérmesen suttogá:

— Szeretem! szeretem.

— No, már az más! — mondá az öreg végre elnevetve magát — hiszen ezt kellett volna legelőbb mondanotok. . . . Ugy csak jertek erre a vén dolmányra mindketten s még az országgyűlés folytán megtartjuk a menyekzöt. . . .

Az ifjak nem tudtak egyebet szólni, mint: édes atyám, kedves atyám!“

* * *

Herczeg pár nap múlva elhagyta a Verböczy házat, de nem végképen. Az est andalító órái, mindig ott találták kedves menyasszonya mellett.

Ez alatt megtudta az elfogott Ártándy sorsát, s ennek elbujdoklása volt e napok egyedüli fájdalma. Ártándy ígérte ugyan, hogy czélját végre fogja hajtani, de ki hihette ezt oly időben és oly korban, minő a XVI. század első fele vala.

Az országgyűlés napja közelgett; a háború és különösen a törökök nagyszerű készületének hire elterjedt az országban. Az

üres országos kincstár megnyillott mind az adónak, mind az önkénytes adakozásoknak.

Herczeg nem soká ingadozott; csekély ősi telkén, budai kis lakán kívül, mindenét zálogba vetvén, az azért kapott öszveget átadta Thurzó Elek kincstárnoknak, azon ígéret alatt, hogy az az adományozó nevét senkivel sem közlendi. Rajta kívül az egészet csak Kajdacsy tudta.

Ez átírás megtörténvén, már mig karja sebei behegednek, elhatárzá az országgyűlést csendes lélekkel bevárni s csak aztán menni a törökre. Kajdacsy szintén országgyűlés utánra balasztá az Erdélybe menetelt.

E közben Herczeg azt tapasztalá, hogy leendő apósa Verböczy, irányában mind inkább hidegül; ha leányával együtt találta, homloka rendesen ránczokba szedődik s általában szövetségöket nem nézi jó szemmel.

Végre a dolog annyira fejlett, hogy utoljára Herczeg e hidegség oka után tudakozódott.

A vihar kitört s az öreg tisztán szemébe mondá, hogy ez adakozást oktalannak

tartja, s hogy néz a mit néz, hogy szavát adta, de tudva leányát ily könyelmű embernek sohasem adta volna.

A dolgot helyre hozni nem lehetett. Verböczy bármely nagyon sérté is, hogy a gazdag vöböl koldus lett, szégyelte ily csufosan visszavonulni: azért lassanként mint mondani szokták, újra összerötdtek.

Igy állottak a dolgok, midön az 1624-ki országgyűlés napja beköszöntött.

Gyűlés a Rákoson.

Ezek a homokhalmok, mellyeken gyér füvet ingat a szél; ezek a kis süppedékek, melyekbe behajló ivet vájt a vihar; e tér, melyen a történet egyetlen maradandó lábnyomot sem hagyott, — sok ragyogó napot látott fölkelni, nem egyszer törtek meg nemes vér cseppeken rajta a búcsúzó nap sugarai.

Talán jó, hogy nincs rajta emlék, mely a lelket egy helyhez kötné; — legalább minden homok szemet ereklyének tartunk,

minden halomtól megkérdehetjük, ha a dicsőnek itt omlott-e vére, itt száguldott-e paripája, vagy itt hullottak-e honfi könyüi? . . . Hiszen ha a Rákos minden emlékméltó helyére emléket emelnétek; ha az elhunyt hősök mindenikére csak egyetlen füz ágai borulnának, vagy az elmult tettek emlékére egyetlen tégladarabot löknétek a szintérre: — eltünnék a nagy eszme, nem volna többé Rákos; sirkertben vagy diadalivek alatt járnátok; ki ki eszmény-képet választana ki, — s e nagy temető, e nagy áldomáshely egyes pontjai előtt borulnala, — midőn most a fű minden szála, a homok minden szeme ereklyeként állhat előtte! . . . Jó, hogy a történetek sokat föl nem jegyeztek!

Azon napok közül, melyek emlékét a történet e helyhez köti, egyetlen is emlékekben szeretnék hagyni, annyival inkább, mert e nap egyik láncszeme történetünk folyamának.

Sept. egyik szép napja volt ez 1524-ben.

Pest Duna felőli kis kapujából egy fiatal lovag ugratott ki, fehér ménen, fekete bársony öltözetben. E setét gyászból sajátságosan világoltak ki lelkes fekete szemei, — s

gazdag hajzata az egyedüli fény volt rajta, ragyogó aczélán kívül.

Arczán a fölindulás változó játéka pirult és halványult s bár megsarkantyuzott paripája magosra csapva a földet, roppant ugrásokban vágott előre: az ifju széles melle egészen lova nyakára dőlt s szemei szokatlan vizsgasággal néztek előre, mint ha lelke lova lábait százszoros sebességgel akarná megelőzni.

Ha külalakja ellent mondana is, maga a viharzó lélek kinyomata megmondaná, hogy viszont Herczeg Miklóssal találkozunk.

A mint a pesti kertek közöl kiért, s előtte nem nagy távolban a zajgó néptömeget megpillantá: lelke talán átadott a lázadt indulatból e népnek s valamivel lassabban kezdett menni, hogy szolgája, kit szenvedélyes rohanása közben hátra hagyott volt, útol érje.

Ugy tetszett, mintha a zöldággal fődött sátor körüli népség hullámozni kezdene s Herczeg ennek okát megtudni, viszont gyorsította menetét. Nem sokára egyes lovagokkal

találkozott, kiktől nyájas köszöntés után a dolgok miben létéről tudakozódnak.

— A király jö — mondák — a gyűlésből; a megnyitási trónbeszéd befejeztetett s az indulatos személynök kezdett el beszélni.

— Verböczy? — kiáltá az ifju lángba borult arczczal — úgy sietnem kell. Adja Isten, hogy e nap ne végződjék oly szomoruan mint előérzetem jósolja!

Már a sátort körítő tömeg széléhez ért, midőn a királyt Bornemissza, egy pár püspök és csekély katonai őrizete kíséretében szembe jöni látta. A király arca, talán a mondott beszéd-től, kipirult és nemes kifejezésű volt; az előtte alig lépésnyi útat nyitó tömegre egy egy megvető tekintetet vetett s nem látszék hallgatni a körülötte vitázó urak beszédjére, — lelke távol eszményi tárgyakkal foglalkozék.

A tömeg nem is emelintett süveget, s néhol, nem egy köz nemes ajkáról gúny szavakat lehetett hallani. Az a kis tisztelet is, mely itt ott nyilvánult, az ősz Bornemisszát illette, ki függő ezüst fürtei, apostoli tisztaságú, ih-

letü arcza s nehézkes aranyozásu hosszú sétét zöld mentéjével, mint száz csatán győztes s még is erőben lévő gladiátor lovagolt fáradt arczú, ifjú, de ősz királya mellett s az ellentétet erő és gyengeség közt — csak növelte. Az ősz dalia hussitaféle kardja lóhátról is csaknem a földet karczolta s minden illetlenség, melyet a nép királyja ellen mutatott az ő homlokán vont ránczot; hófehér kezeit a nehéz keresztmarkolaton nyugtatá, mintha minden egyes szót neki kellene megboszulnia.

Lehetetlen leirni a kedvetlen, bosszus benyomást, melyet e jelenet az ifjúra tön. Tehát most — gondolá — midőn a király tekintélye mindent nyerne, lealázása mindent veszít — most kell az egykor nagylelkü nemzetnek csak nem kivétel nélkül és ön vesztével e szerencsétlen ifjú király — bukására törni?!...

Herczeg tisztelettel üdvözlé a királyt, mit az reá sem nézve viszonzott; kezét szorított a kíséret nehányaival s midőn már jó tova haladtak, indulatától elragadtatva, egy

gúnyolódó nemes süvegét messzi röpitette fejéről.

— Tanuld meg barátom, mondá szilárd hangon, hogy a magyar ember még ismeretlennek is mond egy „fogadj Istent,“ nem hogy felkent királya előtt szégyelné megemelni süvegét.

— Arulás! — kiáltá a köznemes gyermekes dühvel — egy szabad nemesnek országgyűlés alatt kiűtni süvegét — ez violentia!

— Ez már vakmerőség — kiált fel Orbán Endre esztergomi várnagy s egy a főnemesek közül — mire vetemednek még a király emberei!

— Vetemedel magad! — kiáltá Herczeg — a helyett hogy mások ügyébe avatkozol, jó lesz elébb a magadét rendbehozni s a várad környékéről elrabolt gulyákat adatni vissza!

Orbán rákvörössé lön s elvegyült a tömeg között, de ökleit összeszorítva emelte vissza Herczegre, ki akkor már a lesüvegelt nemeshez volt fordulva: — Tettem — mon-

dá — törvénytelen volt, — de ha elégtételt kívánsz, nem fogok késni vele.

— Köszönöm uram — mondá a nemes — a dolog már megtörtént s tudom második bajnok vagy az országban, nekem kell még a fejem.

— Ennyire szállottunk — sohajtá a távozó Herczeg — a magyar nemes gyáván eltüri az arczsapást! Meddig süllyedünk, megyünk még? . . .

Borus sejtelmekkel lépett a vastagabb figyelő emberkörbe, mely a nyitott sátrat körül özőnlé.

Az a fény, mely ily országos alkalomkor régebben a gyűlés helyén, az országos testőrség és teremszolgákat szokta előntenni, — most a tanácskozó urak köntösére ment át, kik talán soha sem valának fényesen öltözve; az összetoldozott, gallyal fedett s egyetlen szakadozott országos zászlótól ékesített sátor alatt, körítve a király ágról szakadt, kék mentés szolgáitól, kik úgy néztek ki, mintha ugyan ez öltözetben legalább hat nehéz hadjáratot állottak volna ki.

A gyülekezet — mint mondám — egyike volt a legfényesebbeknek. Felöltöztek mint a kalmár, ki bukásához közelg s ruhái fénye által hitelezőit akarja halgatásra bírni.

Az ország főbjeit, tikkasztó nyár daczára, kemény, telyes fegyverzet fedte; a rubin- smaragd-rakott mentekötők ezüstözött mellvasakon koczogtak s a bevitt kardon kívül csákányaik- vagy csatacsillagaikat is kint a czifra paripa mellett tartá a fegyverhordozó. Sisakját kevés ember csattolta le s kiknek könnyebb fővegök is volt — mint az öreg uraknak, azok is föltették a király elemente után. S ennek oka a nádor volt, ki Lajos kilépte után hülésről panaszolván, párduczos süvegét fejébe nyomta. „Ha neki szabad, miért ne volna nekünk is az? — kérdék a zászlósok, a zászlósok után a személynökök, ezek után a királyi hivatalosok s utoljára a sátor fedelén bekandikáló gyerköczék is fedett fővel nevettek a fedett fejű honatyákra.

Herczeg a rendeket telyesen egybegyülve találta. Hogy ki elnökölt, miként ültek egymás mellett és után s kik voltak a

gyűlés kitünő egyénei a nélkül is tudják már olvasóim, csak azt jegyzem meg, hogy a Zápolya-párt által megjegyzettek közül csak maga a nádor és Zalkán mertek megjelenni; Sárkány, Szerencsés, satb. a királylyal együtt távoztak a gyűlésből.

A termet mély csend tölté el, csak egyszer egyszer viharzott föl a tetszés nyilatkozat, mert hisz a szót Verböczy vitte, Zápolya hirtokvágya — s a nép fájdalmának szószollója egy személyben.

Nem sok van, mi rosszabbul esnék az ember hiuságának, mintha valamely arcz után tett biztos jellemzésünk épen elüt az igazítól, — szóval, hol emberismeretünk van sértve.

Verböczy jellemzésével, nem lehetünk e veszélynek kitéve, — mert neki jelleme betüröl betüre az, — mit arcza mutat.

Azon tiszteletes régiség előlapján, melyet csak néhány év előtt is „ügyvédek sybilla könyvének“ neveztek, egy torzonborz, vadóc képzés áll. Zilált szürke haja, metsző szemei bokros bajusza és gúnyos kifejezésű ajkai vannak.

E kép alatt áll a „Stephanus Verböczy“ név.

Talán legszenvedélyesebb vérű embere a magyar históriának, melynek nem egy lapját tölti be, míg lángesze a törvénytudósok pantheonában helyet csinált neki.

Ez a kis villogó szemű ember szónokolt most, szenvedélylyel, dühösen, mintegy francia conventi szónok.

Minden szem reá volt függesztve; az aggok jóváhagyólag bólintgattak, az ifjak kardjaikat csörgették s lelkesülten éljeneztek neki.

A szónok szavallata elragadó volt, s lelke ajkain, arczán, szemében ragyogott. Hazája sérelmeit festette le s a mint egyenként tépte a sajtó sebeket, könnyü fakadt föl az érdekeltek szeméből; ököllé fonódtak a meggyalázott atyák ujjai; kardjához kapott a mátkafosztott ifjú, s főre kulcsolt kézzel reszketett fájdalomában a kirabolt kereskedő! . . . Szemtől szembe vádolá a hatalmas nádort; átkozá Zalkánt, Szerencsést, a Fuggereket s a nép elkeseredetten zúgta utánna az átok sza-

vait. Átment az udvar feslettségére is; fölhozta Tomoryt, kinek kedvese ott gyaláztatott meg; a honitól elütő modort; a király és királynő kiskoruas alárendeltségét, — követelve, hogy a felség köréből az idegenek elkergettessenek; a hamis pénzverés s vérlázító zsarolás megszüntetessék! . . .

Eddig a hazafi beszélt. Azt, mit szavai előidéztek nem lehet hatásnak nevezni; löportárba ütött villám volt az, mely gyujtott, sustorgott; a szenvedély, mint láva, robajjal tört elő, s a kirohanni akaró fiatalság csak nem magára ontá a gyöngye készületű sátrat, mely eresztékeiben kezdett ropogni.

— Rohanjunk Budára! — kiáltá a tömeg — hányjuk Dunába a rossz tanácsadókat; temessük Szerencsést palotája alá; húzzuk nyársba a Fuggereket stb. . . .

De Verböczynek ennyi, bár kellőnél több, még sem vala elég. Ő nem csak honfi, párt embere is vala s szószóllója e párt feje: a hatalmas erdélyi vajdának.

— Követeljük továbbá — szónokolt hatalmas stentori hangon — hogy a budai vár

kormányára a tehetlen Bornemisszától elvétetvén, adassék biztosb kezekre s a csalárdul elfoglalt Ujlaky-javak a törvényes s király által szentesített örökösnek: Zápolyának visszaadassanak!

— Követeljük! — orditá a tömeg, — de a komolyabb férfiak szeméből eltűnt a könnyü, s az ifjak szemében lankadt a tűz.

A szónok elveszté a kellő pillanatot, — mit utóbb mondott, azt kellett volna legelől mondani.

Pöre azonban nem volt vesztve; a teremben mély csend lön; a teendőt mindenki tekintetétől várta.

Verböczy valójában kalpagját vevé s épen elakará hagyni személynöki helyét, hogy a kitoluló fiatalságot vezesse.

Az asztalkörüliek fölállottak; oszlóban volt az egész gyűlés.

E perczben egy szilárdan csengő hang reszkette át a termet, betöltve annak minden zugát, a nélkül hogy fülsértő, vagy harsány volna. A tömeg megállott s kedvetlenül tekintett vissza a szónokra.

— Megálljatok! hova rohantok? rosszat tenni mindég korán lesz!

Ki ezt kiáltá, Herczeg Miklós vala. Ott állott komoran, de öntudatában, igazságában bizva; szabad homlok — össze font karokkal állta ki a becsmérő, indulatos kifakadásokat, a lenéző pillantatásokat. Látszott rajta, hogy lelke fölül van emelkedve e zajgó sokaságon, e küszködő tömegen; hogy szelleme látnoki képeket ragadott meg, melyeket a földel közleni akarna.

Valami varázs hatású volt e halványnyá-vált, átszellemült arczon, mely a szenvedélyes tömeg rohanó lábaiba ólmot öntött s az elébb furakodó alakokat megfagyasztva, a termet szoborcsarnokká tevé.

— Halljuk Herczeget! — szólt egy ifju nemes bajtársaihoz visszafordulva — egy pár percz úgy sem veszteség.

— Ki az a Herczeg? s mit mondhatna nekünk? — szólt visszafordulva egy békétlen ficzkó — a nevét sem hallottam soha!

— De hallottam ám én — szólt az előb-beni — ez az az ifju nemes, a ki minden jó-

szágát eladta egy nemes telkén kívül s az egészet egyetlen fillérig az ország cassájába számlálta a török ellen.

— Már úgy csak hallgassuk meg — mondák a közel állók — azt csak megérdemli.

A tömeg csakugyan visszatért; Verböczy indulatosan vágta az asztalhoz kalpagját, s úgy bevetette magát a nagy zselyeszékbe, hogy recsegett ropogott alatta.

— Hát ez azon fiatal, kivel leányodat eljegyezted? — kérdi az öreg úrtól Ország — mondhatom derék egy vöd lesz.

— De már arról felelek — szólt menterázva a személynök — ha koldussá tette magát, más ajtaján kopogjon.

Ezt mondva, újra ülésébe vetette vissza magát s metsző szemeivel a szónok-széken csendet váró ifju arczát vette vizsga alá.

Ez elnézett még egyszer a lecsendesült tömeg felett s előbbeni kedves hangján folytatni kezdte beszédét:

— Azt kiáltjátok, hogy kérjünk, követeljünk; azt mondjátok, hogy üzzük el az

idegeneket, kénszerítsük közteher viselésre a főnemességet; szúrjuk le a gyanú alattiakat; vegyük el országunk legfőbb várát egy becsületben öszült agg dalia kezéből s ujjítsunk föl minden pört, vágjunk föl minden sebet, tépjük izekre a legkissebb öszpontosuló erőt! . . . Ezt kiáltjátok ki, és én azt mondom: halgasson el minden fájdalom, takarja el sebeit a vérző; némuljon el egy időre a jog; kárhozat a kérésre, átok a követelésre!

Verböczy nyugtalankodva kelt föl üléséből s oldalra vetve mentéjét, dühtől reszkető kezekkel simított végig ösz bajuszán.

— Szemtelen kölyök! — morgá fogai között — alig pelyhedzik álla s ő akar minket, jog ügyben öszülteket jogra tanítani.

— Ha nem hallgattok meg — szólt tárgyától áthevülten a szónok — jele hogy féltek okaimtól.

— Az Istenért szólt Herczeg mentéjét megrántva Kajdácsy — ha a tömeg dühére nem nézeszsz, nézz legalább Verböczyre s gondolj Ilonkádra.

— Tudom — válaszolt sebesen Herczeg

— ez a h a z a sorsas amazok, csak az é n éle-
tem, csak az é n boldogságom!

— Halljuk hát — szólt dühtől reszkető
ajakkal Verböczy; mit tanácsol ez az uj-
d o n s ü l t haza oszlopa.

— És én még egyszer mondom — foly-
tatá a szónok — kárhozat a kérésre, átok a
követelésre! . . . Adnotok kell most, nem
követelni; türnötök kell most, nem lázonga-
ni, megnyerni az idegeneket, nem el kerget-
ni, össze kötni a hazafiak szivét, nem szét-
szaggatni föl idézett pörökáttal; nagy, nemes
tettek által megszégyeníteni az árulót; áldo-
zatok által megingatni vétkében az önzőt, s
egyesülni minden áron: mert bizony mondom
nektek, az oroszlány közelg s eljön a nap
melyen sirotok fölött azt mondják: Hunnia
nincs többé! kiáltson harczot a zokogó; ad-
jon a követelő, s kinek vére lázongva dúl
ereiben, ontsa ki felét az ellenség előtt! . . .
Kitől is kértek ti? . . . e szerencsétlen király-
tól, kinek öltözetére nem tud zsinórt adni or-
szágos kincstárotok, vagy e szegény hazá-
tól? . . . melyet száz felől tép a török, s nem

képes vég várait kiigazíttatni? hiszen egyen, egyen gazdagabbak vagytok, mint a kettő együtt: mente lánczotok többet ér mint mennyi honfi pénz a kincstárban, s forgótokból kitelnék a királynak egy évi ebédje! . . .

A szónok percznyi szünetet tartott. Minden kebel érezte, hogy igaza van; a szenvedély medrébe tért, az érdek elhalgatott, meg volt alázva; maga Verböczy nem mert szót emelni. Magasztos, szent lelkesedés kezdett fészket verni minden kebelben; suttogva ment ajakról ajakra, hogy a szónok, a gazdag főnemes, most mint koldus áll előttük; hogy mindenét utolsó fillérig a hazának szentelé, a nélkül hogy ezt beszédében egyetlen szóval érintette volna.

Éppen a lelkesedés gáttalan rohama volt kitörendő, midőn a gyűlés terembe, a szónok kezdő szavait megszakítva, vijjogó, gúnyos néptömeg tört be: udvarnokok, nemesek vegyült keveréke, betöltve minden legkissebb ürt, melyet a sátor még számukra adhatott.

Magok előtt, a levegőben lóbázva, egy

ember nagyságu bábót hoztak, melynek minden öltözete bársony és selyem vala s gyöngyökkel kövek-spaszomántokkal volt ékesítve.

— Helyet ennek a haza oszlopának! — kiáltá egy a tömeg közől a bábra mutatva.

— Lássátok urak kiálta a tömeg-vezető effélékre megy az ország pénze. Nézzétek ezt a bábót. . . csupa bársony és selyem, több paszománt van rajta, mint a király mentéjén, több kő, gyöngy, mint a királyné fejkötőjén. A közjóra egynehányezer forint! Hisz a Lengyel király fijának egy kis jó kedvet kellett csinálni. Hadd jöjjön a török hadd jöjjön a tatár, hiszen csak a mi vérünk fog folyni, s mi áru a vér? , . . még senki sem vitte vásárra.

Verböczy fölállott; szemei viszont diadaltól ragyogtak.

— Vigyétek ama fiatal úrhoz — szólt gúnyosan — majd ő talán megfogja tudni fejteni ezt is, ki tudja talán valamelyik határ várra akarják küldeni — török ijesztőnek.

Herczeg Miklós szólni akart, de a tömeg nem halgatott többé. Lepiszszegették és lezúg-

ták; senkinek sem sükerült volna többé szóhoz jutni. De Herczeg lelke meg vala rohanva az indulatoktól, s szenvedélyén nem tudott uralkodni; elkeseredetten követelé, hogy hallgassák meg, — bár mindenki figyelme azon tárgy felé vala irányozva, mely az előbbeni lázas indulatokat düh fokára emelé.

Verböczy álló helyéből kezdett szóokolni: de Herczeg észre sem látszott őt venni; hangja elrekedt; homlok erei kidagadtak és egész testében remegett; a mondott szavak tajtékzottak ajkain.

— Csak kevés napokkal ez előtt adott a király negyven ezer aranyat egyetlen súlyom madárért, s most ime második példa, melyet az ország illetén állásában nem menthet senki és semmi!

Herczeg még mindig igyekezett szóhoz jutni, de a tömegeből kiáltások hangzottak:

— Nem kell! ne beszéljen! nem halgatjuk többé!

Ezen szégyenítő kiáltások mint lázadt indulatú tömegnél szokás, mind sértőbbekbe

mentek át. Utoljára gúnyolni kezdték, sőt hajtott tárgyak repültek feléje.

Herczeg lelkében ezer érzelem viharzott. Végre e méltatlan bánás megtörte lélek erejét, s azon perczben midőn Orbán Endre, az esztergomi várnagy először kiáltá rá az „árulót,“ eszméletlenül rogyott össze.

Hü barátja Kajdacsy fogta föl, míg jobb kezével nagy vas keztyűjét csapta Orbán Endre szeme közé, mint jelét a köztük leendő párbajnak.

A tömeg figyelme azonban még mind a szónokló Verböczyn nyugodott s egyike a vezetőknek kérdést tön: hogy mit tegyenek a hozott bábuval?

— Akaszszuk föl világ csúfjára hadd lengesse a szél!

— Akaszszuk fel akaszszuk fel! — orditá a tömeg s aztán menjünk Budára!

S valóhan a báb után kivonult az egész országgyűlés, csak Kajdacsy és Herczeg maradtak benn; ez utóbbi csak ekkor tért magához.

Mire ők is szabadba értek, már messzi

volt a zajló nép; a báb ott függött a sátor egyetlen hegyes karójára szegezve.

Herczeg borusan tekintett végig a Rákoson. Eljátszotta üdvét, a nélkül, hogy a haza sorsán könnyített volna! . . .

Az Ur látogat.

A félhold — mintha jövendőt mondana; — épen Buda fölött állott, a Dunán friss reggeli szellő csapott végig s az egész természetén azon titoktelyes, néma tevékenység ömlött el, melyet különösen a növényéletnél a születés órájának nevezhetnénk; — ki ilyenkor a természet titkait isteni szemekkel látná, talán észrevenné, midőn kihasad a földbe rejtett mag, kibuvik a gomba s növésnek indulnak a fák rügyei. A rejtett fészkü kis madár oly lassú bizalmas hangon be-

szél csibéivel, mintha azt mondaná: még nem viradt meg, még alhattok gyermekeim.

A hajnal barna bimbója még nem hasadt ki, midőn a Gellért Dunában fürdő lábához két különböző oldalról, csak nem ugyan azon perczen, egy egy pár lovag halad.

Épen a legkeskenyebb partnál jönnek össze s a mint szembe találkoznak, lepattannak lovaikról, megcsapkodják azokat, hogy a még akkor be nem épített Gellért alján legelni induljanak, — aztán a párok külön külön csolnakokba lépnek s elkezdenek sebesen evezni. Nem kellett erősen dolgozniok, a víz a nélkül is céljukhoz vitte őket: a Csepel sziget csucsára.

Még alig érhatték el a partot, midőn a révész lak előtt viszont két egyén jelen meg, — mint a sötétben kivehető, két nőalak s sürgetve koczogtatnak az ablakon.

Ez alatt a csolnakok partra érnek s a lovagok sebesen szöknek ki a partra.

Egy terepély fűz állott ott a parton, alatta gazdag sikgyöp, mintha a természettől is letelepedésre volna szánva. Mihelyt e hely-

re értek leveték a bő „csurapé“nak nevezett köpenymentéket s azok setétéből négy férfiú bontakozott ki, kik mind annyian ismerősök: egyik felől Herczeg és Kajdacsy, más oldalon Orbán Endre, az esztergomi várnagy, ugyanaz, ki Herczeget árulónak nevezte, és — Móré László.

— Hát csak ide előre! — kiáltá hetyke hangon Orbán Endre, csak állassunk hozzája a ki czifrája van, mert én vért ihatnám ma!

— A vad martalócz ezen szavaira senki sem felelt. Herczeg széles kardját vont a ki s nyugodtan, szilárdul lépett előre.

— Kezdjük.

— Ho, hó — kiáltá vadul Orbán — te hívtál ki, — a fegyvert én választom, én pedig nem akarok másra csak fokosra, vagy csillagra *)

— Legyen! — mondá rendithetlenségül Herczeg — bár karom sebei még alig vannak béheggedve s a fegyvernek e nemét csak ütközetre szoktam leemelni a falról.

*) Csata csillag, a buzogánynak azon irtózatos neve, amelyből, mint csillagsugarai éles török állnak.

— Ha sebei heggedetlenek — szólt közbe szigoruan Móré — akkor nincs jogod követelni, — a bajvívás maradjon el, vagy menjen csak könnyű kardra.

— Már én ütök — kiáltá a marczona férfit — ha nem fogadja, ő lássa; én ma vért iszom, hiában nem fáradtam ide, — miért hivatok ki? Én magam bolonddá nem teszem.

— Legyen meg — mondá Herczeg, adjatok nekem is egy hasonló fegyvert.

— Igen — mondá Kajdacsy — megfelel Herczeg Orbán uramnak minden időben, ha sebei vannak is, — ha elfárad, szünetet tartunk.

— De barátim! — szólt közbe Móré csatacsilaggal verekedni, merő gyilkosság; csatában is utálat használni, pedig ott sisak, meg mellvért van az emberen, — itt meg puzta dolmányban vagytok, — ez annyi, mint mézárszék.

Herczeg maga is megiszonyodott; az ily fegyvernek ha a védelemcsak legkevésbé van elhibázva minden csapása halálos, s e védelem is csak kikerülésből állhat, mert

az irtózatos gömb csapásának ereje bármily erősen tartott védletet alásujt. De büszkesége és igazság érzete nem engedte vonakodni s Kajdacsy e véleményét nem csak osztani; sőt sürgetni látszék.

Herczeg tehát Móré komoly ellenzése daczára is, elvette a csata csillagot s a feje fölött megforgatott iszonyú fegyver rémesen kezdett csillogni az éjben.

— Csak azért szeretem ezt a fegyvert — mondá Orbán nehéz buzogányát fölemelve és megrázva — mert nem kell véle sokat vesződni, az ember egyet üt s azzal vége.

— A dologra! — szólt közbe Kajdacsy komolyan.

Az irtózatos tusa megkezdeték. Ily párbajnál szabályokról szó sem lehet. Herczeg ügyesen kerülte ki a martalócz dühös csapásait, melyek ha fejét érik, rögtöni halált okoznak.

Egy darabig csupán a védletre szoritkozott, fegyverét csak annyiban használta, hogy gömbjét az iszonyú csillag elébe veté, melyet ha eltalálnia sikerült, mind két fél

karja kemény rándulást állott ki. Ha ez nem sikerült, csak két más menedék lehetett; a kitérés, vagy az ellen fegyverének a buzogány nyeléni levezetése.

. Több perczig vívtak már, a nélkül, hogy egyetlen karczolást ejtettek volna egymáson, kivéve egy vékony vágást, melyet Orbán jobb kéz ujjain a csillag egyik sugara tön.

Móré pihenést parancsolt.

— Minek? — dörgé a vad Orbán — végezzünk mi hamarább.

De Móré kinyilatkoztatá, hogy ő gyilkosságban részt nem vesz, miután Herczeg ütésein karja lankadtsága világosan észrevehető; annyival inkább ellenzette később, midőn Herczeg ujjain egyszerre meleg vér omlott alá, mi sebei föltörését bizonyítja.

— Hagyjunk föl az egészszel, hiszen ez istentelenség! — kiáltá — Herczeg a vérvesztéstől egészen el van halaványodva.

— Nem nem — mondá Herczeg — csak kissé pihenjünk, aztán végezzünk hamar ... szintén bizonyosnak tartá, hogy meg fog öletni.

Ez alatt Orbán is közel jött.

— Na — szólt vad kaczajjal — nem mondtam, hogy a „csillag“ legjobb fegyver, meglásd hamar elvégezzük véle. Már csak azért is szeretem, hogy kedvesemet, lovat, fegyveremet, szerencsémét „csillagom“nak hivhatom.

Ez elménczségen senki sem nevetett; Móré mindenkorábbi ellenségeskedésök daczára részvéttel nézett Herczegre, ki kimerülten és halványan, de nemes bátorsággal dőlt neki a terepély fűz törzsökének.

— Ah Ilon Ilon! — gondolsz-e rám puha párnácskáid között? sejted-e, hogy az alatt mig te pihensz, kedvesed vére orgyilkos kéz alatt foly el? . . . Ő megfogja tudni; levelem a nap első sugarával kezei között lesz, s az én lelkem akkor már Isten előtt álland! . . .

Ezeket gondolá, midön erejét mind inkább hanyatlani érezvén, végre előlépett, hogy a harczot megujítsa. Barátom! mondá Kajdacsit magához szólítva — im e levélben mind az, mivel még bírok, tartsd meg halálom esetére örök emlékül.

A vivók helyre álltak s a harcz meg-
ujtattott.

Herczeg sietni látszék; talán azt hitte, hogy most hamarabb ellent álland vivótársának, mint később, midön a vér vesztés jobban elfogja gyöngíteni. Orbán alkalmasint észre vette ezt s igyekezett hasznára fordítani, mert ütései csalfák és cselesek voltak, hogy ellenét egészen kifáraszsza.

A harcz folyt, Herczeg mind halványabb lön; nemes vére nehéz csöppekben folyt alá buzogányán és ujjain; ütései lassudtak s néha, ha ellenfele az ütest ki kerülte, csatacsillaga egészen aláhanyatlott; végre csakugyan sikerült neki Orbánt vállban megsebezni. Mint dühös indián emelte ez fegyverét s egyenesen Herczeg fejére célzott. . . .

Herczeg védletre tartá buzogányát, de kárja rögtön annyira elgyöngült, hogy saját fegyvere fejére hanyatlott, úgy hogy annak tölgy-nyele márvány homlokát érinté.

— Megállj! — kiáltá Mór é rémulten — ne vágj, a vivást félben kell szakasztani, nézd: kárja lehanyatlott.

De a dühös ember nem hallgatva a jó szóra, irtózatossá erővel sujtott alá . . . csapása alatt élet nélkül nyúlt el a gazdag fűben Herczeg.

De ugyan e pillanatban Móré kardja is megvillant s egy vágással lábaihoz teríté a győzedelmes Orbánt.

— Orgyilkos! — mondá oroszlánnyaraggal — legalább te is megkaptad a magadét.

— Ez jogtalan! — kiáltott Kajdacsy — Orbánt nem volt szabad bántanod; Herczeg őt megsebezte s joga volt az ütést visszaidni.

— Mit — kiálta Móré haragtól égő arczzal Kajdacsyhoz lépve — jer, fordítsd a hold felé arcodat, — lássam minő ember az, kiben e derék férfit megbizott. Gyalázat, hogy ez ütközetet megtörténni engedéd, midőn tudtad, hogy oly terhesen sebes, — megkellett egyezve lenned ez orgyilkossal. Ha tetszik, ketten vagyunk s mérjük össze kardunkat... De nézzük meg bajtársainkat, talán még lehet rajtok segíteni. . . . Ez — mondá

Orbánhoz hajolva szuszog, mint látszik a vá-
gás csak elkábitotta.

— Ez meghalt! — kiáltá iszonyat hang-
ján Kajdacsy, Herczeghez hajoltában.

— Lehetetlen! — kiáltá Móré s oda
szaladt, de a nemes kebel csakugyan nem lé-
lekzett többé s a homlok halvány, jéghideg
vala.

— Meghalt tehát a szép lelkű ifju! —
kiáltá Móré — s pár nehéz könnycsepp hul-
lott ki szemeiből.

— Igen; semmi kétség többé, ő meg
van halva, a szerencsétlen! — mondá Kajdacsy
— gyász az egész országra nézve, de leg-
nagyobb gyász reám! . . . Szegény Miklós!

— Mit tegyünk e halottal? — kérdé
Móré — én orvosért szaladok, a pesti bás-
tyák alatt ismerek egy zsidó orvost, elhivom,
hogy a sebeket bekötözze.

— Én addig e szerencsétlen halottat
szállítom át.

Móré csakugyan elővóná a csolnakot s
belé ülve, gyorsan evezett Pest felé.

Mire az orvossal visszatért, Kajdacsit a sebesülttel foglalkozva találta.

— Hát Herczeg holt teste? — kérde a mint Kajdacsit meglátta, — a doctor talán még segítne rajta.

— Csak képzeld hogy jártam. Kivonom a halottat a partra s átindulok Budára, hogy valakit tanú és segédül szólítsak s mire visszatértem a hullát nem találom sehol!

— Meg kell keresni — kiáltá Móré élénken — talán magához tért s elmászott, vagy belé gurult a vízbe.

Átvizsgálták az egész szigetsúcsot, de a hullát nem kapták sehol . . . talán a lélekkel együtt szállt föl, vagy elraboltak a vízi angyalok. . . .

Orbán sebeit beköttették, s átvitték a pesti partra.

* * *

A király szelleme naponként emelkedettebb lön, a mint hanyatlott egészsége és testi ereje.

Az alig 20 éves ifjú csak nem egészen ösz volt már; vonásai vonottak, izmai kifáradtak lönek. Hatását országára — inkább elődei, mint ön maga hibája miatt — elvesztette ugyan, de körének, melyből egyszerre kiemelkedett el kellett ismernie, hogy a védenczből gyámnok lön s az eddig sántának nincs szüksége mankóra többé.

Mind azok, kik eddig élvek, vagy imponáló jellemök által öt kiskorúságban tartották, lassanként hanyatlani érzék a hatalmat s mit eddig le néztek — a kis tölgy magot — óriás fává látták magasulni.

A szeptemberi gyűlést, melynek vég szakaszára mi is veténk egy pillanatot erélyes föllépése által eloszlatá, s azt, mit jogosan kivántak: a Szerencsés kincstárnok megbüntetését; leghatalmasabb körzői ellenére végrehajtván, *) a gyűlés jogtalan kivánságait a hatvani fegyveres gyűlés és tized iránt még csak feleletre sem méltatta. **) Mind ez — a mint látni fogjuk — késő volt ugyan, s az el-

*) A csonka toronyba záratta.

**) Diarium Actorum in Comitibus Pestanis 1525. Pray.

vesztett királyi tekintélyt vissza nem szerezheté már, de jellemét határozott szilárd szinezetben mutatja föl.

Csak két barátot tartott meg: nejét és hajdani nevelőjét, Bornemisszát.

Egészsége hanyatlásának úgy mint lelke emelkedésének ugyanazon oka volt: a szív életének megsemmisülése.

Ő Luizát határozottan és örökre szerette. E szerelem azonban mint láttuk össze lőntörve s kedvesének határozott jelleme minden további közlekedést visszautasított.

Lajos e visszautasítás után maga sem akart többé közeledni. A nem akart vétkestény nem volt menthető eredményeiért, s ha személyét kiis bírta volna venni a rend alól; sokkal inkább ragaszkodott az egykori ideálképhez — s a boldog napok emlékéhez, mintsem kedvese tekintetét a történetek után eltűnni, magát elég erősnek érezte volna. E helyett gyűlölte mind azokat, kik szerelmét megsemmisíték s szerelme romjain jellemét kezdé építeni.

Lelke ily kétségbeesett állapotja kedélyét

és egészségét támadta meg — s mint említők — az eleven, tüzes ifjúból halvány arcú ősz ember lön, mint ha Juniusban hó hullana a virágokra.

Visszautasíttatása után nem sokkal megtudta, hogy Luiznak fia született *).

E körülmény különös érzelmeket költött föl az ifjú királyban.

— Egy gyermek, még pedig figyermek! . . . Mily boldog lehetne most; miként élvezhetné az örömök legszentebbikét, leglélekemelőbbjét: az atyai örömet, melyre külvilágban ez életben többé nem számolhata! . . . Van e jogom megfosztani tőle? . . . kérdé ön magától s úgy találta, hogy még annak látására sincs.

Ez utóbbi vágy azonban szüntelen gyötörte. Fejébe vette, hogy neki látnia kell fiát, egyetlen gyermekét. Végre a kegyvesztett Brandenburgit hivatá s közlé vele a fentebbieket.

*) A szerencsétlen János, kiről történet íróink több helyt említést tesznek. Lásd Buday polg. Lex. ugyan ezen név alatt.

Ez viz volt a jó gróf malmára. Okos volt ő s meg vala győződve, hogy e szenvedélyre viszont jövendőt építhet.

— Irj neki fölséges úr — mondá — ígérj fényes ajándokot s követeld fiad neveltetési jogát, habár mellette hagyod is, — ha ez sem használ, fenyegezd, hogy erőszakhoz folyamodol.

— Nem nem — mondá Lajos — ily tettehez nincs jogom, — az atyától nem fogná megtagadni gyermekét, de a királynak nem fog megbocsátani soha. Én ismerem őt

— Nó hát ird meg a levelet a hogy akarod, én kézbesíteni fogom s ha nem használna, majd máshoz fogunk.

Lajos elejté az utóbbi szavakat s a levél iráshoz fogott. Lefesté szomorú sorsát s könyörgött: hogy szánja meg az atyát, a vétektelent; engedje egyetlenszer látni gyermekét és gondoskodni róla.

Ez utolsó kívánsága megsemmisíté az elsőt, Luiza, ki még mindég az egykori kastélyban lakott — ez utóbbi kívánság által

büszkesége megsértetvén — gyorsan és indulatosan válaszolt:

Felséges úr!

Az én gyermekem atyja gróf Zarzeczyben meghalt; magam özvegy vagyok. Alamizsnára sem én sem gyermekem nem szorultunk, mert gyermekem nagy atyjáról jutott anyink, miből elélhetünk. Ha felséged ezt talán abból következteté, hogy még mind felséged kastélyában lakunk, — s ha nem volna szándéka e kastélyt, örömöm és fájdalmaim temetőjét, örökáron eladni, úgy még e hóban elköltözöm.

Ég áldása legyen felségeden, — feledjen el minket.

Költ Lesvár Oct. 21. Anno 1524.

özvegy Zarzeczkyné.

— Vége tehát — mondá a király e válasz vételével, — le kell mondanom reményemről: egyetlen gyermekemet valaha láthatni!

De a Brandenburgi nem oly könnyen adta föl reményeit.

Telyesen hitte, hogy ha a gyermeket

bár mi uton is hatalmába keríti, a király szive ujra kezében leend.

Azért mihelyt a királytól távozott, mindjárt hozzá fogott tervéhez.

A szerencsétlen anya boldog álmokba vala merülve.

Álmában trónon ült, mellette az, kit szeretett s a trón első zsámolyán kedves gyermeke. A lég ezer üdv kiáltástól harsozott s ő nem nézett a hódolatokra; nem hallgatta a hízegő szavakat csak férje öröm könnyüit látta s lábainál kedves gyermekét.

Az alvó nőtől nem messze az éji lámpa pislog, de oly halványan, hogy a góth ablak rózsza függönyein besütő hold is setétebb árnyakat vet a falra. Sugára épen a gyermek bölcsőjére esik; talán ezért sivit az néha néha föl, vagy talán előérzet nyomja. Az anya szemölde álmában is a legkisebb nyöszörgésre össze vonul, mintha a két lényben egy szellem élne.

A szobában e kettős világitásnál minden oly kisréteties fényben tűnik föl. Egy

asztalon áll a fővényóra, nagy ezüst Saturnustól tartva, ki éppen gyermekét eszi; s e rémes alak árnyéka két különböző falon tünt föl, többszörösen nagyított alakban.

Egyszerre az ablaktól fölfogott utazó világot setét árny fogja el; az ablak gyengenez után fölnyilik s a szobába vigyázva, csöndesen egy setét alak ereszkedik.

— Csitt! — szól hátra az utánna emelkedőnek, — minden csöndes, csak vigyázva! — minden attól függ, hogy zajt ne üssünk.

Az először jött lassan, lábujjhegyen lép előre . . . e közben lába egy székről lefüggő szövetbe akad s a szék a vonásnak engedvén, fölbukik . . . a kalandor lábai megmerevülnek . . . az anya nyugodtan alszik; a zajra nem ébredt föl; — de most gyermeke kezd fityogni s erre kinyitja szemeit . . . a szobában idegen alakokat lát. . . .

Ah ez eszme egyszerre kiragadja az ábrándok honából; lelke egy pillanat alatt átlátja a veszélyt s azt is mitől félnie kell . . . mint nőtigris szökik egyenesen gyermeke

bölcsőjére s elfödve azt testével, vadul forgó szemeket vet ellenei felé.

— Ah Brandenburgi György gyermekemet jöttél elrabolni ugy-e? — kiáltá egy közeli asztalról tört ragadva föl — o nem! inkább megölöm elébb őt és aztán magamat.

A Brandenburgi átlátta, hogy itt, ez úton nem boldogulhat, azért más módhoz folyamodott.

— Mit gondolsz? — mondá rögtön nyájassá vált arczczal — kinek jutna ez eszébe, téged egyedüli örömtől megfosztani? . . . Nem biz én kedvesem! csak látni akartalak, hogy mintlétedről hirt vigyek ő felségének, ki téged mind ez ideig szeret, látni gyermekedet, hogy megmondhassam hasonlít-e atyjára? . . .

— Ah, gunyod éles Brandenburgi gróf, de pánczélos vagyok s szurást rajtam nem ejthet, — én ismerlek! . . . Haladj azon az úton, a melyen jöttél, különben cselédeimmel utasítatlak ki! . . . Engem és gyermekeimet ugy is láttál már; elmondhatod hogy tig-

ris vagyok, mely soha sem fogja engedni letépetni kebléről egyetlen gyermekét.

A Brandenburgi látta, hogy czélja füstbe ment, de még egy kísérletet akart tenni.

— Elmondom, mindent elmondok — szólt gúnnyal legeltetve az anyán szemeit — elmondom, hogy kebled még most is oly fehér mint egykor; picziny lábaid bársonya és telyessége még mit sem változott, s hogy tagjaid mindenikét láttam, csak nem színről színre! . . .

— Hah! — kiáltá a szegény anya földandult arczczal s kapkodott mindenfelé, hogy a leirt bájokat elfödje; anyai érzelmei ez ideig telyesen háttérbe szorították a szeméreméit; nem is vette volt észre, hogy férfiak előtt, minő öltözetben áll.

Egy selyem palástot látott meg a közeli karszéken s fél kezében gyermekét tartva, igyekezett azt magára rántani.

Erre számított a Brandenburgi is.

Mint nyil termett a nő mellett s mintha annak felöltözni segitene, megragadá a karon tartott gyermeket.

— Hah, légy átkozott! — kiáltá az anya gyermeke lábacskaít görcsös erővel ragadva meg — mert többi része már a grófnál volt — csak halva fog birtokodba jutni arra esküszöm!

S töre valóban feje fölött villant meg; szemeiből látszott, hogy meg is bírja tenni azt, mit kimondott szája.

Gyönyörű jelenet! — felségesen borzasztó, mint égi háború. Éjfürtei, végig omlottak a gyönyörű hó vállakon, melyekről küzdelem közben lefejtett az utolsó hüvely is; szemei brilliántként fénylettek, s homloka mint kibukó hold ezüst fénye felségesen, magasult föl az amazoni termet fölött!

Minő erő lett volna az, mely a gyermeket anyja karjaiból elragadhassa? ... a Brandenburgi kénytelen volt engedni a szellemi és anyagi erőnek ... a gyermek viszont anyja birtokában volt. ...

Ah! láttátok volna e szenvedélyt, mellyel gyermekét újra keblére szoritotta! ... az öröm könnyüi hullottak szeméből.

— És most — kiáltá a Brandenburginak

haragtól reszkető hangon — távozzál . . .
arczczal se fordulj többé felém.

— Már kedvesem — szólt az a meghiusult remények miatti bosszuság hangján — én szerencsésé boldoggá akartalak tenni, mind magadat, mind gyermekedet, — ha nem akarod, — ám lássad; rokonaidnak irni fogok, s azok nem fognak keblökre fogadni egy. . . .

— Hah! — ki ne bocsásd ajkaidon a szót gyalázatom okozója, Brandenburgi gróf, mert cselédeimet kiáltom s a legrövidebb és gyorsabb uton röpítették ki váramból.

— Öröködre igen sok adósságot szedtem fel; alig maradt valamid, koldus botra fogsz jutni.

Luiza a helyett, hogy felelne az ablakra mutatott: Távozzál — mondá ingerülten.

A gróf még egy gúnyos tekintetet vetett reá s ujjaival csettentve kilépett az ablakon, társai követték lépteit.

Luiza a mécset ragadta föl s gyermekét még mind ölében tartva, kihajolt az ablakon.

A czinkosok eltávoztak, csak a kötél

hágcsó maradt ott, melyet ide s tova ingatott a szél; valamelyiknek a rovátkokon kellet fölhágnia, hogy azt megerősíthesse.

Luiza törét vette elő s elmetszé vele a hágcsó zsinegét.

Csak akkor kezdett először szabadon lélekezni. A gyermek ez ideig szintén megvala rémülve s most kezdett el először fiyogni. Az anya csókjaival halmozá s csókjaival hallgattatta el.

Aztán cselédeit szólítá s első gondja volt az ablakot vas rostéllyal láttatni el.

De még így sem vala nyugta lelkének; hasztalan tartá a vár kulcsát párnái alatt; kettőzteté meg a fölvigyázókat; vevé magához gyermekét: az álom elkerülte szemét s több napokon keresztül, perczig sem volt képes aludni.

A Brandenburgi terve meghiusultát világért sem tudatta a királylyal, sőt rövid idő mulva más tervet főzött ki.

De az anya körülményeit megvizsgálni kiküldött kém, egy napon azon tudósítással tért vissza, hogy az egész kastélyt üresen találta.

Két statusférfiu.

A Csepel szigetén történt irtozatos éjt követő napon Kajdacsy sietett Verböczyéket fölkeresni, hogy velök a gyászese-ményt tudassa.

Egészen fekete posztóba öltözve, s halványan lépett a szobába, melyben Ilonkát lenni mondották.

Valóban ott ült varróasztala mellett s mint látszék, Kajdacsy megjelenése által meg volt lepetve.

A szoba hosszában az öreg Verböczy járt föl s alá, szabad folyamot engedve háborgó lelkének.

— Uram — mondá a lovag — szomorú kötelességet jövök telyesíteni.

— Hogy hogy? — kérdé az öreg úr — üljön le öcsém uram. Leányom! fordult Ilon felé — talán néznél körül ott kin a cselédség között.

— Nem uram — mondá a lovag — a dolog leányodat is illeti. . . . Herczeg Miklós nincs többé!

— Ah! — sikoltá Ilonka s mintha vilám érte volna, összerogyott asztalkája mellett.

— Enyje be kiméletlen ember kegyelmed! mondá bosszusan az öreg úr — bizony még megöli ezt a szegény gyermeket.

Kajdacsy pirulva állott ott; érezte, hogy nagy baklövést tön.

Az öreg úr fölemelé szép gyermekét s lefektetve egy közeli pamlagra, orvosért akart küldeni.

— Ne ne! — mondá lassú hangon a föleszmélt leány — már semmi bajom, csak kis szédülés volt az egész . . . engedd, hadd mondja tovább, miként történt? . . .

— De leányom az most ártani fog neked? . . .

— Nem, nem, nem — mondá hirtelen Ilonka — tudni akarom; akármily rossz legyen a bizonyos, jobb a bizonytalannál.

— Ez így történt. Tudni fogja kegyed, hogy Herczegnek mindjárt az országgyűlés első napjaiban minő összezapása volt — úgy szólva csaknem az egész fiatalssággal.

Egyike ezeknek, a vad Orbán Endre — mint arról, úgy hiszem szintén értesültek, párviadalra hívta őt.

— Csak a dologra — az Istenért — dologra.

— Tehát megvívta a Csepelszigetén, — még pedig csatacsillaggal. Orbán segédje Móré László épen azon perczben vágott védenczéhez, midön annak ütése alatt Herczeg összerogyott. Mi Móréval orvosért sieténk s nagy meglepetésünkre visszatértünkkor Herczeget sehol sem találtuk többé, — minden hihetőséggel a Dunába gurult, melynek partjára fektettem volt.

Ilonka arczán nagy feszültség mutatkozott.

— A dologra — sürgeté a dologra.

— Az esemény — mondá Kajdacsy eddig van; az olta sehol sem találni a szerencsétlent. . . .

— Mit? — kiáltá Ilonka a pamlagról fölugorván s örült örömmel ragadva meg az ifju kezeit — kegyed nem tudja? . . . hát nem otthon, sebeiben halt meg? . . . Nem volt ez idő óta Herczeg lakásán? . . .

— Nem — szólt idegenül a lovag — de hát miként értsem szavait? . . . Nincs e rosszszul kegyed? . . . mintha nem beszélne helyesen! , . .

— Leányom! — kiáltá az öreg Verbőczy — e vadul mondott hir megzavarta elméjét. . . .

— O a viláért sem — mondá kitörő örömmel Ilonka — én igen is tudom, hogy mit beszélek, — Herczeg Miklós él. . . .

— Él? . . . kiálták mindketten, nem mondhatni: örvendő meglepetéssel.

— Igen él — mondá, a rögtön élénkké

vált leányka — az egész így történt. Tegnap este sietve hozott hozzám Péter, Herczeg legénye egy levelet, melyet ugyan mint mondá csak reggel kellett volna átadnia, de ura fegyverkezése és hagyakozásairól rossz szat sejtve, jónak látta a dolgot nem halasztani. E levél búcsúztató volt. Telyes meggyőződéssel írta: hogy bizonyosan el fog esni s kér, hogy a viadal helyére temettesem.

Reá biztam Péterre, hogy lesse meg, midőn ura távozik s távoztáról rögtön adjon hirt nekem. Telyes hitem volt, hogy a vad embert megengesztelhetendem, s ha ezt nem is, legalább ez embertelen gyilkosságot gátolni fogom.

Hajnal felé járt az idő, midőn Péter megjelent s én félre téve minden félelmet, öreg szobaasszonyunk kíséretében Péterrel együtt, kit gazdája nem engedett vele menni, megindultunk a kitüzött víhely felé. Két csolnak épen orrunk előtt szállott vizre. . . .

— Azok mi valánk — szólt közbe Kajdacsy.

— S mi kétségbeesve zörgettünk a ré-

vészlak ablakán. A csolnakok sebesen haladtak befelé a szigetre, míg a mi emberünk fényes ígéreteim daczára is, csak lassan mozgott s míg a setétben, egy rossz lélekvesztőt találhatott, sok idő tölt el.

Midőn végre a Dunán lebegtünk, remény és kétség között néztem végig a szép folyón, mely a pirkadó hajnal fényében mint véres szalag húzódott végig; az egyik visszajött csolnak jó távolban haladt el mellettünk.

— Az én valék.

— Mi is csak egyetlen embert láttunk benne s nem tudtuk a dolgot mire vélni. Egyszerre úgy tetszett nekem, mintha a folyam vörös, ringó habjain valami uszó tárgyat látnék s nekem úgy látszott, mintha az emberi arcához hasonlítana. Rögtön kértem a révészt hogy evezzen feléje.

— De kisasszony az Istenért — mondá Borcsa a szobaasszony — elkésünk, hiszen már oly régen átmentek.

Hála az égnek mentési szándékunktól

nem tudtam elállani s ime a kifogott hulla maga Herczeg vala.

— Ah ez lehetlenséggel határos! — kiáltá Kajdacsy — és halva? . . .

— Eszméletlenül, — azonban részint a hideg fürdő, részint a friss lég annyira hozák, hogy mire szállására vittem, a kapunál már képes volt engem fölismerni. A csatacsillag ütése — a mint ma az orvos izenétéből tudom — nem volt halálos; a kiálló tör bizonyosan saját buzogányának nyelét érte s csak ezen utóbbinak irtózatosszerű rezzenése ejtette Herczeget ily eszméletlen állapotba; — azonban homlokán igen nagy kék daganat maradt vissza. . . . De hát édes kedves atyám, hát nem örvendesz rajta? . . .

— Mi közöm hozzá? — dörmögé az öreg úr kezeit hátra téve s föl s alá sétálva a szobában.

— De hát ön sem örvend! — kérdé Kajdacsy arczába kémelve — hisz ön volt legkedvesb barátja. . . .

— De igen — mondá az zavarral — de épen ez öröm, e meglepetés egészen elné-

mitott; rohanok hozzá. Az ég áldása legyen önökkel!

A milyen vig volt a kis Ilonka ez ideig, épen oly szomorú lön Kajdacsy elmente után; egy darabig csak titkolta a mig lehetett, de végre fájdalma hangos zokogásban tört ki.

— No mi bajod már megint — mondá az öreg úr hátra fordulva.

— Ne is kérdje édes atyám — mondá a leányka — atyám eltiltotta őt s én bár szivem szakadni készült, nem szóltam ellene; visszaküldette a jegygyűrűt, — azt gondoltam meghalok, de engedelmeskedtem; mert hisz atyám parancsolta; atyámat sértette meg s nem akartam ellenére tenni: de ő halál révén áll és atyám nem sajnálja; ő megmenekül és atyám nem örvend fölötte! Hiszen egy utolsó koldus halálán szánakozni, s megmentésén örvendeni kellene. . . . A kis leány azért sirt, hogy az, kit ő anyyira tisztel nem örvend annak életén, kit ő anyyira szeret.

— No, no — mondá az öreg úr — csak ne sirj, hiszen nem úgy értettem, — sajnáltam volna, biz én, persze sajnáltam volna

na — csak ne sirjál mint egy gerle, egész gyermekké teszed az embert. Egy jó katonával kevesebb lett volna, — ez szent igaz, most pedig egy katonára is szükség van.

— Ugy hát visszajöhet hozzánk, úgy-e visszajöhet?

— Azt nem gyermekekem — mondá szigorú arcczal az agitator — az gyalázat volna reám: őt kit egy országgyűlése árulónak kiáltott fiatul, fogadni, s te is nem szégyelnéd magad, ha azt, ki karján vezet, uton utfélen árulónak kiáltanák.

— Ah! — kiáltá könnyű szemekkel, én nem értek az országos dolgokhoz, csak annyit tudok, hogy ő nem áruló, ő nem lehet áruló! . . .

* * *

Emlékezhetünk, hogy az országgyűlés folyamát azon perczen szakítottuk volt félbe, midőn az egész nép, Verböczytől vezetve Budára átrohant.

Az ily rohamnak ellentállani nem, csak

irányt adni lehet. Mig a Dunán átmentek, a hideg szél annyira hütötte koponyáikat, hogy Verböczy, ki demonstratiónál egyebet úgy sem akart, eltérítse őket várrohanási szándokuktól, s a teendőkröli tanácskozásra a Sz. János templomába vezesse. Itt, mint képzelhetni — még hevesebben folyt s miután Lajos kérelmeiket az egy Szerencsés megbüntetésén kívül megtagadta, — elhatározták, hogy a jövő év Sz. Iván napjára minden nemes jelenjen meg Hatvanban fegyveresen.

Herczeg e gyűlésekben sebei miatt nem vehetett részt, hanem elhatározta, hogy mi-helyt fölgyógyúl, azonnal a királyhoz mén, az Ujlaky jószágok kiadatása tárgyában.

Pár hét mulva csak ugyan kimehetett s első útja is az udvarhoz vala.

A rendek szét oszlása és a Zápolya párt ily nagyszerü diadala, szeget ütött az ország tanács fejébe.

Azon napon, midön Herczeg a királyi palota kapuján belépett, épen vitatkozás vala a felett: hogy mit csináljanak a hatvani gyűléssel s vajjon Tahy Jánost — mint az az

utoljára, Budán összegyűlt rendek követelése vala — letegyék a bánágból?

A király még nem volt a gyűlés teremben, de az urak már elkezdtek vitatkozni.

Az országtanács maga is két pártra oszlott: a Zápolyához hajlóra, melynek feje Zalkán, Verböczy: s a tisztán királypártra, melynek feje: Bornemissza, de főképp Frangepán a vitéz, tüzvérű horvátországi bán vala.

Zalkán László — a derék Szakmári György halála után, ki a Fridrik császárnak elzálogosított városok kiváltására 60,000 db aranyat hagyományozott — primás és esztergomi érsek, egyike volt Magyarország legszenvedélyesbb s egyszersmind legnagyobbavágóbb férfiainak. Alacsony sorsból származott, de a mely közmondást gögje miatt szoktak mondani neki, a szó telyes értelmében megérdemelte, mert lenézése előbbeni sorsosai iránt annyira ment; hogy egyszer, midőn atyja — ki egy becsületes csizmadia mester volt — meg akarta látogatni, megtagadta s csak inasai által küldött neki, mint koldusnak egy pár forintot.

Ez ember volt az, ki a Zápolya pártot nevededőben látván, különösen az utóbbi országgyűlés óta jobbra balra ingadozott; s ez ember volt az, ki a királyi tanácsban a derék Frangepán bánnal, ki Jaicza második megmentésével nagy tekintélyt vivott ki magának.

Frangepán tűszemű és athléta termetű barna férfiú vala; az akkori szokás ellenére velencei fogsága óta nagy fekete szakállat viselt; fényes fekete haja szokás szerint közepén elválasztva, nagy csigákban hullott alá. A mint beszélt, rengett belé a terem s meghallották, még az utczáról is. Zalkán szikár sovány ember vala; öltözete mindig különös választékú és fényű; ajkai pittyedtek s szemöldei tört ivet képezők, gúny mosoly nélkül ritkán vala ajka. Szemei mint hiuzéi fénylettek s arcza — ha ellenvetőre talált — rögtön egészen lángban állott.

— Soha se feszegessük a dolgot Érsek ur — mondá a bán nemes haraggal — mert ha az ország pusztulásának okait fürkészsük,

aligha nem az országtanács névsorát kellene fölolvassunk.

E szavakra Zalkán egészen dühbe jött s felállva kezdett dühösködni. Szerencsétlenségre épen egymás mellett ültek s a mint mind kettő felállott, egymásnak vetették vállaikat mint két veszekedő utca gyermek.

— Talán a bánokat gondolja kegyelmed vagy a várparancsnokokat, kik egyenként hagyják elveszni végvárainkat; csak kiszárolják a sok pénzt, aztán se pénz, se posztó.

— Nem biz én, hanem azokat, kik ezeket vesznek be az ország zsirjából s krajczárt sem adnak ki, ha a haza veszedelemben van; azokat, kik az ország közjövedelmeiből bekapott kincseket halomra rakják, hogy ha a haza elvész, más országon is jövedőt biztosítsanak a magok számára.

— Azért hallja kend — szólt dühtől habzó ajkakkal az érsek — nem ellenem, hanem a kend védencze: Tahy János zsarolásai ellen keltek ki a rendek a közelebbi országgyűlésen.

A „kend“ megszólítás minden időben

oly gorombaság volt, hogy egyedül zsidóknak, vagy iródiákoknak szokták volt mondani.

Frangepánt e „kendezés kivette sodrából.

— Hallja kend érsek uram — mondá arczát egészen az érsekhez tolva, azt mondom én Frangepán Kristóf, hogy ha van valaki, a ki ellen az országnak kifogása van — leginkább kend az — s ezt ne feledje el. Aztán ha én, ki nobili családból származtam s kit ő felsége csak most Dalmát, Horvát és Tótországok ol-talmazójának nevezett ki „kend“ vagyok, akkor nem tudom minek hívja magát kend, ki egy nyomorú vargának nyomorúbb fia. . . . A kinek füle van hallja! . . .

— Ez már még is sok! — kiálták többen helyeikről fölugorva.

— Enyje beste lélek — kiáltá az érsek magán kívül — ezt mondod te Magyarország primásának?! a római szent szék föl-kentjének? . . . s e szavakkal mint tigris rohant Frangepánra, kezeivel annak fényes fekete szakállába fogódzván.

Szeget szegért! — kiáltá Frangepán

szintén magán kívül s a primást úgy ütötte öklével arczon, hogy az karszékébe visszahanyatlott.

A tanácsurak mindannyian fölugráltak; legtöbbben kardjaikat húzták ki; míg a királyi ajtónállók is berontottak s pártot vettek egyik vagy másik ellenében.

Mire a zaj a király szobájáig hatott, már az egész királyi udvar talpon volt s a mint a király a zajgó terembe ért, már két fegyveres csoport állt szemközt, kivont kardok és emelt fokosokkal.

Az ősz gyermek komoly méltósággal lépett ki; utána Mária királyné és az öreg Bornemiszsza.

— Mi történik itt — kiáltá a király — ennyire ment-e már ama veszettség, mely mint egy nagy átok feküdt a hazára, hogy itt saját palotámban és saját tanácsnokaim, mint dühödt ebek egymásra rohanjanak? . . . Hüvelybe a kardokkal! . . . a gyűlést eloszlatom; szolgák kitakarodjatok; csak ti maradjatok bent Szalkán és Frangepán . . . veletek akarok szólni. . . .

A tanácsosok morajjal; a szolgák meghunyászkodva távoztak. A király behívta a két tettest s miután a dolgot magányszobájában kihallgatá: az érseket keményen megfeddé s Frangepánt a csonka toronyba záratta. *)

Épen e nagyszerű csata után érkezett Herceg az udvarhoz s rögtön magán kihallgatásért folyamodott.

Bebocsáttatást nyert, de a királyt még mind boszus hangulatban találta.

— Felséges uram — szólt a királyhoz belépve — azon ügy, melyben felségedhez könyörögni jöttem, igen fontos. Nem sokkal ez előtt az erdélyi Vajdánál voltam. . . .

— Tudom — mondá szárazon a király.

— A Vajda — folytatá a lovag — telyesen megkedvelt; közlé velem titkait s magával vitt havasalyi táborozásába.

— A dologra —

— Ott leszek felséges király! — Ez együtti értekezletekből annyit vehettem ki

) A derék bán innen némelyek jótállására kibocsáttatván, rögtön a német császárhoz szegődött.

TARTALOM.

	Lap.
Halott menyasszony	1—33
Szent Gellért titkai	34—64
Egy szív élete	65—82
Pár percz a menyországból	83—106
Gyűlés a Rákoson	107—127
Az Úr látogat	128—150
Két status férfit	151—169

HELYREIGAZÍTÁS.

Az első kötet 69. lapjának 15-ik sorában Berg-
man helyett olv. Schönberg.

11/A - 850 bis